

K R Á S A

N A Š E H O D O M O V A

ČASOPIS ČESKÉHO SVAZU OCHRÁNCŮ PŘÍRODY

JARO/LÉTO 2012

ROČNÍK XII (54)

30. výročí
programu Formica
Podbrdské muzeum
Rašeliniště Chvojnov
Geocaching

Voda na zahradě

Vážení čtenáři,

v tomto vydání najdete zbrusu novou rubriku – Pozorujeme přírodu. V Kráse našeho domova většinou nacházíte rady, jak přírodě pomáhat, či reportáže o tom, jak „to“ dělá jí jinde. Ale pomoc přírodě je jen jednou stránkou činnosti Českého svazu ochránců přírody a dalších obdobných organizací. Tou druhou stránkou je poznávání přírody. Ať již proto, že pokud chci něčemu pomáhat, měl bych to znát, či jen z „pouhé“ radosti z pozorování vši té rozmanitosti kolem nás. Touto rubrikou se tedy snažíme splatit tento malý dluh. Měla by pomoci zejména začínajícím přírodovědcům, Mopíkům či těm, kteří chtějí nakouknout pod pokličku jiného oboru, než kterému se běžně věnují. Kdy vyrazit, když chci vidět nějaké orchideje? Kam zamířit pozorovat v zimě vodní ptáky? Na co se zaměřit při určování hub? Na takovéto a mnoho jiných otázek bychom rádi v této nové rubrice postupně hledali odpovědi. Bez nějaké velké vědy, odborníci prominou.

Mnoho zajímavých pozorování přírody přeje
Honza Moravec

	SLOVO ÚVODEM	1
	CHRÁNÍME PŘÍRODU	
	TŘICÁTÉ VÝROČÍ VYHLÁŠENÍ AKCE FORMICA (P. BEZDĚČKA)	2
	ŠETRNÉ PŘENÁŠENÍ ŽAB (F. FAKTOR)	5
	ŽIVÁ ZAHRADA	
	VODA V ŽIVÉ ZAHRADE (P. N. STÝBLO)	6
	KRAJINA A LIDÉ	
	RAŠELINIŠTĚ CHVOJNOV NA ČESKOMORAVSKÉ MELIORATINĚ (V. KODET, F. LYSÁK, D. KOŘÍNKOVÁ)	8
	EKOLOGICKÁ VÝCHOVA	
	GEOCACHING ANEB POSELSTVÍ PRO HLEDAČE POKLADŮ (J. MORAVEC)	10
	POZORUJEME PŘÍRODU	
	JARNÍ PŘÍRODOU ZA KVĚTINAMI A BEZOBRATLÝMI (V. KŘIVAN)	12
	ZELENÉ PARAGRAFY	
	VÝZNAMNÉ PRÁVNÍ ZMĚNY S DOPADEM NA OCHRANU ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ (M. DAMOHORSKÝ, P. HUMLIČKOVÁ)	14
	PRO DĚTI	
	STAŇ SE METEOROLOGEM (J. PAVELKA)	16
	OKÉNKO DO HISTORIE	
	CHRAŇME LESY! A ČERNAVY! (J. MORAVEC)	17
	NAUČNÉ STEZKY	
	REZAVKA (L. PTÁČEK)	18
	ROZHOVOR S KARLEM KŘÍŽEM	
	O DOBROVOLNÍCÍCH, PROFESIONÁLECH A ZIMOZELENU	20
	ZELENÁ KARTA	
	PODBRDSKÉ MUZEUM (H. KŘEPELKOVÁ)	22
	NAŠE ČINNOST	
	STALO SE	24
	ODKAZY POMÁHAJÍ SVAZU (L. PTÁČEK, P. N. STÝBLO)	27
	LISTÁRNA	
	NEKROLOGY	28

FOTO NA OBÁLCE PATRIK SLÁMA/skokan

Krása našeho domova
časopis Českého svazu ochránců přírody

První číslo Krásy našeho domova vyšlo v roce 1904.
Po padesátileté odmlce bylo jeho vydávání obnoveno v roce 2001.

Jaro/léto 2012 – ročník 12. (54.)

Vychází dvakrát ročně. Cena 40 Kč, pro členy ČSOP zdarma.
Předplatné 80 Kč za rok – objednávky přijímá redakce.

Vydavatel: © Ústřední výkonná rada ČSOP

Adresa redakce: ČSOP – redakce KND
Michelská 5, 140 00 Praha 4-Michle
telefon: 222 516 115, 222 511 494
e-mail: knd@csop.cz
web: knd.csop.cz

Redakční práce: Jan Moravec

Grafická úprava: Jana Štěpánová

Korektury: Stanislava Bartošová

Redakční rada: Libor Ambrozek, Pavel Bureš, Martin Dušek,
Jan Eichler, Jakub Hromas, Jan W. Jongepier, Pavel Pešout,
Ladislav Ptáček (předseda), Bohumil Reš, Petr Stýblo, Dalibor
Zachoval, Václav Zánuba

Tisk: TISKÁRNA PROTISK, s. r. o., České Budějovice

Uzávěrka tohoto čísla: 10. 5. 2012

Příspěvky do příštího čísla zasílejte na adresu redakce
do 31. 8. 2012.

Inzerce přijímá redakce.

Za pravdivost, věcnou správnost a původnost příspěvků
odpovídá autor. Redakce si vyhrazuje právo příspěvky krátit
a stylisticky upravovat. Nevyžádané rukopisy a obrazový materiál
se nevracejí. Příspěvky jsou publikovány bez nároku na honorář.

ISSN 1213-5488

evidenční číslo MK ČR: E 12567

MILÍ PŘÁTELE,

máme za sebou v pořadí už osmý sněm Českého svazu ochránců přírody. Konal se tentokrát na severu Čech v Ústí nad Labem a organizátorům v čele s Honzou Eichlerem patří od nás všech delegátů velké poděkování. K jeho hladkému průběhu možná přispěla i barevná jarní příroda, jejímiž krásami se mnozí z nás v neděli cestou zpátky domů stačili občerstvit.

Volby vedení Svazu bohužel potvrdily, že lidí ochotných věnovat se činnosti na centrální úrovni není zrovna přebytek. Když budu upřímný, spíše jsme mnohé museli přemlouvat, aby do Ústřední výkonné rady kandidovali. Je mi jasné, že v době, kdy už se volný čas stává kriticky ohroženým druhem, dává většina aktivních členů přednost práci v základce. Bez party schopných lidí v ÚVR a komisích si ale kontakt s členskou základnou nedokážu představit. Taky nechci, aby formulace stanovisek ČSOP k vážným problémům ochrany přírody či rozdělování peněz na granty bylo jen záležitostí předsedy s vedoucím Kanceláře. Síla Svazu byla vždy v zapojení lidí na všech úrovních a věřím, že to dokážeme i v budoucnu. A že nás zřejmě nečekají žádné světlé zítřky.

Za významné považuji usnesení sněmu k průzkumu ložisek břidlicového plynu, výstavbě jezů na Labi nebo těžbě uhlí pod Beskydy. Správně předpokládáte, že je odmítavé. Pozitivně se naopak ČSOP postavil k podpoře celosvětových akcí na ochranu životního prostředí (např. Hodina Země) a na obranu legislativního zakotvení ekologické výchovy, osvěty a vzdělávání. Z tohoto výčtu je dobře patrné, že staré kauzy ze světa stále nezmizely a naopak se vynořují nové, takže musíme být stále ve střehu.

V dnešní atmosféře, kdy se mocní schovávají při svých rozhodnutích za nedotknutelná slova „dluh“ a „krize“, aby o nich nemohl nikdo ani pochybovat a nebyl přitom označen za nepřítele lidstva, jsou ohroženy i mnohé dosavadní jistoty. Koho z nás v tučných letech napadlo, že se na okraj propasti dostane dvacet let budovaný systém podpory ekologické výchovy, že jen díky nestandardním zásahům přežívá Program péče o krajinu, že bude zpochybňována i samotná státní správa v ochraně přírody?

Typickým příkladem, kam může na první pohled dobře myšlená aktivita vést, je jeden z fetišů současné politiky, boj proti korupci. Co je jeho výsledkem v ochraně přírody? Pod hlavičkou transparentnosti vypisují krajské úřady zakázky na management chráněných území jako celek s jediným kritériem – cenou. Ušlechtilé. A tak vyhrávají velké firmy – a občanská sdružení, která mnohé cenné lokality zachránila a desítky let se o ně starala, jsou z nich vyháněna. Jistě, úředníci ušetří pár tisíc a nikdo je nemůže obvinít z podezřelého jednání, ale cenou je pokles kvality a hlavně zpětrhání odpovědných vztahů ke krajině, které jedině mohou zaručit udržitelnou ochranu. Ani se nechce dodávat, že ti, kdo rozdělují opravdu velké peníze, si nějakou tu výjimku vždy zajistí.

Nechci, aby mých pár slov vyznělo příliš černě. Vždy jsem byl obviňován spíše z přehnaného optimismu. Nakonec i náš sněm ukázal, že jsou tady tisíce lidí, kteří jsou stále ochotni udělat něco pro přírodu i pro druhé ve svém volném čase a často i zadarmo. A to je to nejdůležitější. O přírodu strach nemám, ta přežije. Ale lidé, aby se nám nadcházející časy podařilo přečkat, musejí držet pohromadě. Jako my, ochránci přírody. ☺

Krásné dny venku i mezi blízkými přeje

Libor Ambrozek

Libor Ambrozek

Třicáté výročí vyhlášení Akce Formica

TEXT PAVEL BEZDĚČKA

Program Formica, který je nedílnou součástí Národního programu ochrana biodiverzity, má letos třicáté narozeniny.

Patří k nejstarším programům Českého svazu ochránců přírody, neboť byl (pod názvem Akce Formica) vyhlášen již v roce 1982. Cílem programu Formica je prosazování a realizace aktivní ochrany hnízd lesních mravenců a podpora jejich přirozeného šíření. K základním aktivitám patří vyhledávání a mapování hnízd lesních mravenců, jejich dlouhodobý monitoring, omezování negativních dopadů lidských aktivit na hnízda a populace lesních mravenců, propagace jejich významu a zejména jejich ochrany.

Jak to vlastně začalo

Ochraně mravenců podrodu *Formica* a jejich praktickému využití při ochraně lesních porostů byla v řadě evropských zemí věnována velká pozornost již od 20. let minulého století. Aktivní byli zejména lesníci a entomologové ve Finsku, v Německu, v Itálii, v Bulharsku a v tehdejších Svazu sovětských socialistických republik. V Československu sice byly stejnou dobou publikovány ojedinělé příspěvky s touto problematikou (např. 1919 J. K. Lecha, 1925 Š. Soudek, 1935 J. Růžička, 1937 M. Záleský, 1939 V. Ambroz, 1968 K. Samšiňák či 1970 M. Labuda), ale žádné konkrétní aktivity realizovány nebyly. A tak se průkopníkem ochrany a využití lesních mravenců stal v 70. letech teplický konzervátor ochrany přírody Jaroslav Hruška. Rozsáhlé zábory lesní půdy pro povrchovou těžbu uhlí či ukládání vytěžené hlušiny představovaly v severních Čechách na mnoha místech přímou likvidaci velkého množství hnízd lesních mravenců. Hruškova pracovní skupina po vzoru zahraničních odborníků prováděla v té době rozsáhlé transfery hnízd z likvidovaných lokalit, a to zejména na rekultivovaná území. Jejich aktivity tak přinášely dvojnásobný efekt a zejména velký objem praktických zkušeností. Své teoretické poznatky i praktické zkušenosti shrnul J. Hruška do příručky *Lesní mravenci. Ochrana a využití k biologickému boji se škodlivým lesním hmyzem*, kterou vydalo Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody v Ústí nad Labem v roce 1980.

Ze získaných zkušeností se začal odvíjet dlouhodobý program, který byl jako dílčí úkol „Formica“ v roce 1980 začleněn do rezortního úkolu R-4 Státního ústavu památkové péče a ochrany přírody pod názvem „Ochrana a racionální využívání druhového bohatství autochtonní flóry a fauny – bi-

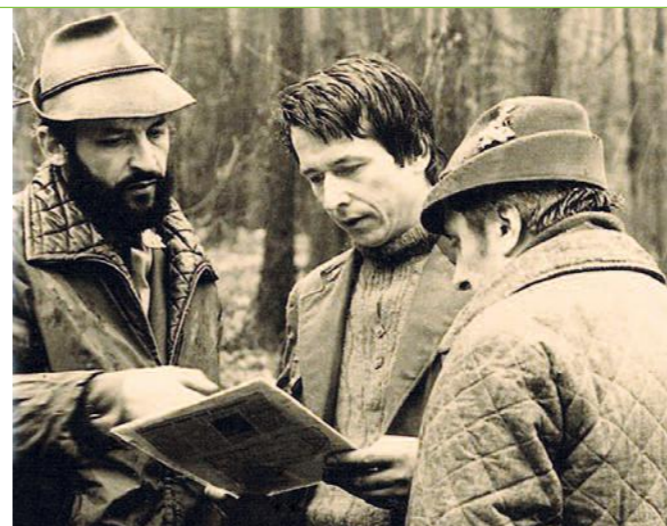

Lesní mravenci – *Formica polyctena*, nahoře u nadpisu *Formica rufa*.

ogenofondu“. V té době se J. Hruška (hlavní řešitel dílčího úkolu Formica) přestěhoval na Šumavu, kde se mu za součinnosti Správy chráněné krajinné oblasti Šumava, Státních lesů (LZ Prachatic) a Státního ústavu památkové péče a ochrany přírody podařilo na severním svahu Boubína, kde se nacházel rozsáhlý komplex hnízd druhu *Formica polyctena* a množství hnízd druhu *Formica lugubris*, vybudovat terénní stanici a modelové území. Kromě ověřování nejrůznějších zahraničních metodik na hnízdní ochranu a podporu zde probíhal i vlastní výzkum a řada praktických seminářů pro pracovníky lesního hospodářství.

První etapa programu – dětství

V té době již Jaroslav Hruška úzce spolupracoval s myrmekologem Pavlem Bezděčkou. Společně vytvořili návrh celorepublikového programu pro širokou ochránářskou veřejnost, který se v roce 1982 podařilo pod názvem „Akce Formica“ zařadit do odborné činnosti Českého svazu ochránců přírody. Odborným garantem tohoto programu byl P. Bezděčka, celosvazovým koordinátorem J. Hruška. V květnu 1982 se

Jaroslav Hruška uprostřed (1975).

v Kostelci nad Černými lesy uskutečnilo první velké školení zájemců ze základních organizací z celé republiky, následované v dalších dvou letech řadou školení a seminářů, organizovaných většinou okresními výbory ČSOP. Všichni jejich účastníci obdrželi materiály, které obsahovaly jak základní informace o biologii, taxonomii, životní strategii a významu lesních mravenců, tak i informace o možnostech jejich ochrany, podpory a metodické pokyny pro jejich mapování. To bylo důležité, protože první etapou programu, plánovanou na období 1982–1986, bylo mapování výskytu lesních mravenců v lesních porostech celé České republiky. Bylo to vůbec první obsáhlé mapování mravenců na našem území a postupně se ho zúčastnilo 70 % základních organizací ČSOP spolu s dalšími subjekty mimo ČSOP. K determinaci, která byla dle metodiky prováděna centrálně, se sešlo několik tisíc vzorků lesních mravenců z řady oblastí České republiky. Dokladový materiál z této první etapy Akce Formica předal nedávno J. Hruška Muzeu Vysočiny Jihlava, kde je uložen a postupně zpracováván do celostátní databáze mravenců.

Přestože první mapovací etapa nepokryla celé území republiky, byly během ní nalezeny a zmapovány mnohé cenné tzv. mateřské komplexy a koncentrace hnízd všech druhů lesních mravenců, což umožnilo provést výběr nejcennějších lokalit k ochraně genofondu jednotlivých druhů mravenců.

Náplní první etapy byla i širší prezentace programu u laické i odborné veřejnosti, což se dařilo zejména publikací řady příspěvků v nejrůznějších novinách a časopisech (např. seriály příspěvků v časopisech *Naší přírodou*, *Nika*, *Lesnická práce*) a realizací řady přednášek pro širokou veřejnost.

Mládí

Druhá etapa probíhala v souladu s projektem „Teoretické a praktické principy druhové ochrany“ tehdejšího Státního ústavu památkové péče a ochrany přírody v letech 1985 až 1990. V této etapě byla řešena posloupnost způsobů aplikace získaných poznatků do praxe, což vyžadovalo u dobrovolné složky ochrany přírody již určitý stupeň kvalifikace a vybavení speciálními pomůckami. Tyto důvody a také nárůst nových odborných programů ČSOP znamenaly snížení zájmu, a tedy spolupráce jednotlivých ZO na tomto úkolu. Program zajišťovalo Ministerstvo kultury ČSR a Ministerstvo lesního a vodní-

ho hospodářství ČSR, na jeho realizaci se podílela řada dalších institucí. V roce 1987 na základě dohody s Ministerstvem lesního a vodního hospodářství ČSR začal ČSOP dodavatelsky zajišťovat potřebné práce spojené s ochranou a využitím mravenců rodu *Formica* pro organizace Státních lesů zejména na Šumavě a na Teplicku, částečně i na Liberecku a Děčínsku.

Dalším významným cílem druhé etapy programu bylo prosazování praktické ochrany lesních mravenců při hospodářských zásazích v lesních porostech a podpora přirozeného šíření jednotlivých druhů. Tím by byla sledována jak ochrana genofondu lesních mravenců, tak i zvyšování biologické stability lesních porostů. Jednalo se o praktický příklad účelné a oboustranně prospěšné spolupráce mezi ochránáři a vlastníky či správci lesů. To nabylo nečekaně na významu zejména po roce 1989, kdy začalo docházet ke změně vlastnických a nájemních vztahů u lesních pozemků.

Dospívání

Třetí etapu – od roku 1993 – zajišťoval Český ústav ochrany přírody (později Agentura ochrany přírody a krajiny ČR) v rámci Programu péče o životní prostředí MŽP. V té době pro zaneprázdněnost na jiných aktivitách odstoupil ze své funkce celosvazového koordinátora J. Hruška a těžiště vedení programu se přesunulo na sever Čech. Novým koordinátorem

Proč a jak chránit lesní mravence

Lesní mravenci rodu *Formica* mají nezastupitelné postavení v biocenóze lesa. Svým množstvím, věrností místu výskytu a dlouhověkostí přispívají k harmonii lesního společenství. Jejich význam vyplývá z mnohostranného působení na strukturu lesních společenstev: pozitivně ovlivňují tvorbu a kvalitu lesní půdy, skladbu bylinného patra, diverzitu a abundanci hub; lesní mravenci jsou významní predátoři i nekrofágové, současně však představují významný potravní zdroj pro řadu lesních obratlovců, zejména ptáků.

Naše hospodářské lesy s převahou jehličnanů, s množstvím lesních cest a průseků a s pestrou mozaikou různě starých porostů představují velmi vhodné prostředí pro život lesních mravenců a proto jsou lesní mravenci v mnoha oblastech tradičně početní. Moderní pěstební a zejména těžební technologie užívané v posledních desetiletích v lesním hospodářství, liniové a jiné stavby, stejně jako rozšiřování sportovních a rekreačních aktivit však na mnoha místech negativně ovlivňují lokální populace lesních mravenců.

Na tento stav reaguje program Formica, realizovaný v úzké spolupráci ČSOP a LČR, s. p. Cílem programu Formica je prosazování a realizace aktivní ochrany hnízd lesních mravenců a podpora jejich přirozeného šíření. K základním aktivitám patří vyhledávání a mapování hnízd lesních mravenců, jejich dlouhodobý monitoring, omezování negativních dopadů lidských aktivit na hnízda a populace lesních mravenců, propagace jejich významu a zejména jejich ochrany.

programu se stal Jan Daňo z Liberce, který postupně měnil tvář programu Formica ve snaze otevřít a zpřístupnit jej dalším zájemcům z řad veřejnosti. Důsledně se snažil o prezentaci programu v tisku a televizi a o organizaci pobytových pracovních táborů pro zájemce o lesní mravence, k čemuž se záhy přidala i ZO ČSOP Hostinné.

Tento stav vyvolal obnovenou vlnu zájmu mezi základními organizacemi ČSOP. Jistou renesancí prodělalo mapování lesních mravenců a zvyšoval se zájem o odbornější činnost směřující k aktivní ochraně hnízd a zejména hnízdních komplexů lesních mravenců a k podpoře jejich přirozeného šíření. To vyvolalo hlad po nových odborných informacích a po jednotných metodických pokynech. Přirozenou reakcí bylo v roce 1996 obnovení pořádání odborných seminářů a konferencí. V témže roce byla zahájena oficiální spolupráce s německými ochránci lesních mravenců, která později vyústila ve spoluúčast na pořádání česko-německých a česko-polsko-německých konferencí a exkurzí.

Dospělost

V polovině 90. let došlo v rámci ČSOP k zásadní programové změně. Jednotlivé odborné programy, do té doby organizované různými složkami ČSOP po celé republice, byly spojeny do jednotného Národního programu ochrana biodiverzity. Smyslem a posláním národního programu, který finančně podporují Ministerstvo životního prostředí a Lesy České republiky, s. p., je zachování a obnova druhové rozmanitosti, péče o vzácné biotopy či podpora ohrožených druhů rostlin a živočichů. Národní program je dosud naplňován a koordinuje jej Komise ochrany přírody ÚVR ČSOP, která každoročně vyhlašuje výběrové řízení na projekty v ochraně biodiverzity.

V tomto období došlo třikrát ke změně koordinátora – odborného garanta programu Formica. Po Janu Daňovi garantovala program Mgr. Pavla Kůsová, následoval Mgr. Milan Daňourek a od roku 2011 je staronovým odborným garantem opět Pavel Bezděčka, který stál u zrodu programu.

Hnízdo mravenců *Formica aquilonia*.

FOTO: PAVEL BEZDĚČKA

V průběhu let 1997 až 2011 bylo v rámci Národního programu ochrana biodiverzity podpořeno celkem 102 projektů programu Formica, z toho 70 jich bylo zaměřeno na mapování a ochranu hnízd, 15 na tisk Zpravodaje Formica a jiných informačně-propagačních materiálů, osm na pořádání seminářů a školení mapovatelů a devět projektů bylo jiného zaměření (tvorba webových stránek, výzkumné projekty atd.).

Významným posunem v naplňování cílů programu se stala dohoda ochránců z Liberce a Hostinného o vydávání tištěného Zpravodaje Formica po vzoru německých časopisů Ameisenschutz aktuell a Die Waldameise. K jeho tvorbě byli přizváni přední odborníci i zástupci vrcholných institucí (MŽP a LČR). Šéfredaktorem časopisu byl RNDr. Petr Miles, významná osobnost programu, který kromě vedení časopisu, do něhož sám pilně přispíval, prováděl a koordinoval projekty v Krkonoších a Podkrkonoší a byl i naším hlavním zástupcem na všech mezinárodních „formikářských“ seminářích. Formica – zpravodaj pro aplikovaný výzkum a ochranu mravenců, vycházel od roku 1998 každoročně až do roku 2009. Za tu dobu v něm bylo publikováno 192 příspěvků od několika desítek autorů, mezi nimi i zahraničních. V roce 2010, po úmrtí Petra Milese, zpravodaj nevyšel.

V roce 2011 byly pro program Formica vytvořeny samostatné webové stránky (viz rámeček). Od samého počátku jsou hojně navštěvovány a využívány. Daří se tak plnit jejich poslání, tedy obnovit zájem o program Formica, který v letech 2005 až 2011 postupně klesal. Vzestup zájmu se projevil například i v počtu podaných projektů. Do letošního výběrového řízení jich bylo podáno sedm, zatímco v minulém roce jen dva.

V tomto příspěvku jsem vzpomněl zejména nejstarší historii programu Formica a to, co mu předcházelo, neb vzpomínky pamětníků slábnou a pamětníci samotní se brzy stanou zvláště ohroženými jedinci v současné populaci. Na zrod programu, jeho dětství, mládí a dospívání jsem jen kratince navázal dospělostí, neb ta nepotřebuje vzpomínek – vždyť ji právě prožíváme. A co bude dál? Bude následovat zrání, či jen stáří a zmar? To záleží na nás všech. ☒

Autor je odborným garantem programu Formica.

Kontakt – mcm@muzeum.ji.cz.

Když jsme v roce 2004 v naší ZO uvažovali o pomoci migrujícím žábám na několika kritických úsecích komunikací v našem okolí, rozhodli jsme se nepoužít nejrozšířenější metodu, tj. dočasné zábrany a padací pasti.

K tomuto rozhodnutí nás vedlo především to, že jsme nebyli schopni zajistit vybírání pastí po celou dobu tahu minimálně dvakrát za noc, což jsme považovali s ohledem na minimalizaci stresu polapených žab za nezbytné.

Jako alternativu jsme zvolili metodu tzv. volného sběru na silnici, kterou uplatňujeme na komunikacích II. a III. třídy. V naší oblasti se při jarním tahu setkáváme především s ropuchami obecnými a v menší míře se skokany hnědými, jejichž tah začíná o něco dříve a kterým překonání vozovky nedělá takové potíže jako méně pohyblivým ropuchám.

Do přenášení žab se nám daří zapojovat veřejnost a o víkendech přicházejí i rodiče s dětmi. Protože se nám uvedená metoda osvědčila, chtěli bychom s naší praxí seznámit i případné další zájemce o její využití.

FOTO: FRANTIŠEK FAKTOR

Metoda volného sběru

Jakmile začne jarní tah žab, začnou kritický úsek komunikace po setmění kontrolovat malé skupinky dobrovolníků. Ti jsou vybaveni baterkami a kbe-

Šetrné přenášení žab

TEXT FRANTIŠEK FAKTOR

líky a po příchodu na místo se nejprve snaží, pokud to intenzita provozu dovolí, posbírat urychleně žáby, které se již dostaly na vozovku. Poté začnou prohlížet krajnici a silniční příkop a sbírat žáby, které se teprve ke vstupu na vozovku chystají. Postupně rozšiřují pátrání i na přilehlé pozemky, zejména pak na lesní nebo polní cesty, na terénní zářezy a další místa, která žáby s oblibou využívají při svém putování. Připomínám, že na žáby je možno sahat pouze vlhkýma rukama, aby jim nebylo ublíženo.

Doba, po kterou přenášení žab probíhá, záleží na průběhu tahu v daném dni. Počet migrujících žab se při ochlazení vzduchu postupně snižuje a i intenzita provozu na komunikaci s nacházející nocí slábne. Obvykle se žáby sbírají přibližně jednu hodinu, v době vrcholícího tahu i déle.

Nasbírané žáby zůstávají v kbelíku jen několik minut, neboť po nasbírání cca 10 kusů se přenesou na druhou stranu vozovky a zde se několik metrů za příkopem opět vypustí. K vypuštění se volí místa, ze kterých se žáby dostanou co nejnázce k vodě. (Pozor! Žáby se nesmí vypouštět přímo do vody, ale musí se jim ponechat možnosti volby místa i doby vstupu do vody.)

Velká pozornost je věnována samicím, které přicházejí s několikadenním zpožděním oproti nedočkavým nadpočetným samečkům a které jsou rozhodující pro vznik další generace. Samičky jsou plné vajíček a většinou si už na zádech nesou „svého“ samečka, takže jejich pohyb přes vozovku je obtížný a pomalý a riziko přejetí je proto u nich velmi vysoké. Samičky, resp. páry se nedávají do kbelíku se samečkem, aby se předešlo jejich stresu z napadání samečky i vytváření hroznů samečků na jedné samičce. Ze stejného důvodu se páry vypouštějí stranou od míst, kde se vy-

FOTO: PATRIK SLÁMA

pouštějí samečci a přenášení párů přes vozovku se provádí co nejdříve po jejich sebrání.

Touto metodou se pochopitelně nezachytí všechny přecházející žáby, ale výrazný pokles počtu přejetých žab na kontrolovaných úsecích oproti dřívějším letům, kdy žáby byly bez pomoci, svědčí o tom, že účinnost metody je značně vysoká.

Výhody popsané metody oproti metodě se zábranami a padacími pastmi jsou následující: maximální šetrnost vůči přenášeným žábám; žádné materiálové náklady a přípravné práce; bezproblémové přerušení akce při přerušení tahu v důsledku náhlého poklesu teplot (sběrači jednoduše zůstanou doma, u komunikace nejsou žádné pasti, které by bylo nutno kontrolovat); zcela odpadají problémy vyplývající z protisměrného pohybu žab ke konci tahu, kdy ještě k vodě přicházejí poslední samičky a od vody se vracejí žáby, které již splnily svou rozmnožovací povinnost.

Nevýhodou metody, kromě menší účinnosti, je delší pobyt dobrovolníků na lokalitě (problém hlavně ve všedních dnech, kdy se musí ráno vstávat do práce nebo do školy). Je též třeba maximálně dbát na osobní bezpečnost při pohybu na okraji vozovky a zejména pak při jejím přecházení. Je proto vhodné používat různé bezpečnostní reflexní prvky.

Pokud se rozhodnete popsanou metodu v příštích letech využít a budete mít nějaké dotazy, rádi vám je zodpovíme. ☒

Autor je předsedou ZO ČSOP Dalečín.

Kontakt – ffaktor@tiscali.cz.

FORMICA
časopis o lesních mravencích

Formica sanguinea a myrmekojídním drábičkem Lomechusoides strabusus

lesnimravenci.cz

V roce 2011 byly pro program Formica vytvořeny webové stránky, jejichž součástí je mimo jiné i internetové diskuzní fórum a on-line časopis Formica. Je to moderní, ISSN registrovaný časopis, do nějž jsou průběžně vkládány příspěvky a články týkající se především biologie, ekologie, etologie a ochrany mravenců rodu *Formica*, činnosti a výsledků v programu Formica atd.

Rašeliniště Chvojnov na Českomoravské melioratině

Historie rašelinišť čítá mnoho tisíciletí a jejich vývoj je věrně zachycen ve vrstvách rašeliny. V naší krajině se jedná o izolovaná stanoviště, na kterých se leckdy udržely populace rostlin a živočichů až z období krátce po skončení poslední doby ledové.

FOTO: VOJTĚCH KODET

TEXT VOJTĚCH KODET,
FILIP LYSÁK,
DANA KOŘÍNKOVÁ

ský, tolije bahenní, všivec bahenní, rosnatka okrouhlostá, vachta trojlístá, vrba rozmarýnolistá a další. Jedná se o pravidelné hnízdiště bekasiny otavní, vzácně zde byl v hnízdním období zaznamenán i vodouš rudonohý či chřástal kropenatý a v minulosti bývalo tokaništěm tetřívka obecného. Význam lokality a její květeny byl zhodnocen téměř nadčasovými pracemi doc. Kamila Rybníčka, resp. manželů Rybníčkových.

Těmto druhům říkáme glaciální relikty. Mimo jiné dokládají, že větší rašeliniště pravděpodobně nikdy zcela nezarostla lesem a udrželo se na nich tzv. primární bezlesí. Řada druhů se po kultivaci krajiny člověkem rozšířila na mokré louky, ale některé druhy se jinak rozšířit nedokázaly. Rašeliniště patří mezi ohrožené biotopy, a proto i řada typických druhů je dnes ohrožených nebo i chráněných.

Rašeliniště Chvojnov dříve a nyní

Rašeliniště Chvojnov, ležící v nivě Jedlovského potoka západně od obce Dušejov, je jedním z nejvýznamnějších v Jihlavských vrších. Roste zde hrotnosemenka bílá, suchopýrek alp-

Výzkumy přišly v době, kdy již byla tvář rašeliniště změněná těžbou rašeliny v poválečných letech. Přesto se zde podařilo zachytit leccos z přírodních hodnot, které se později staly minulostí. V 70. letech 20. století vznikl projekt velkoplošných meliorací na tomto území. Přes odpor vědecké obce byly odvodněny mokré louky v celém souvisejícím okolí rašeliniště. Potok byl napřímen, prohlouben a opevněn. Alespoň část s nejhlubší rašelinou byla naštěstí zásluhou tehdejšího botanika Muzea Vysočiny Jihlava RNDr. Ivana Růžičky z projektu vyjmuta. Následkem odvodnění okolí a zrychleného zarůstání rašeliniště však došlo k ústupu a vymizení nejvzácnějších druhů.

Revitalizace

Z ochrannářského pohledu se o rašeliniště Chvojnov začalo pečovat teprve v roce 1996, od kdy probíhá kosení nejzachovalejší části. Od roku 1999 je vyhlášeno přírodní rezervací.

Pokud má být ochrana rašeliniště míněná vážně a má být dlouhodobě udržitelná, pak je nutné obnovit jeho vodní režim. Pouze dobře zavodněná rašeliniště jsou dlouhodobě životaschopná. Za tímto účelem inicioval Pozemkový spolek Gallinago při Pobočce

FOTO: VOJTĚCH KODET

Dole tolije bahenní;
vlevo nahoře vachta trojlístá.

FOTO: JAN MORAVEC

Dnes potok jak podle pravítka; revitalizace mu vrátí přirozenou podobu.

České společnosti ornitologické na Vysočině přípravu komplexní revitalizace rašeliniště a jeho okolí.

Díky spolupráci s Krajem Vysočina je projekt revitalizace nyní předložen do Operačního programu Životní prostředí. Cílem projektu je podpořit a obnovit vitalitu celého ekosystému rašeliniště. V rámci podpory a obnovy podmínek pro cílové druhy budou značně redu-

Českomoravská melioratina

Na celou naši krajinu mělo negativní dopad velkoplošné odvodňování v rámci melioračních opatření (pro údajné zlepšení půd) a náhradních rekultivací (vytváření nových orných ploch náhradou za zemědělskou půdu obětovanou výstavbě) zejména v 70. a 80. letech minulého století. Zrychlil se odtok vody z krajiny a byla zničena řada nádherných lokalit. Vinou meliorací se řada typických druhů stala ohroženými a posléze chráněnými. Jen málokdo našel odvahu tehdejší komunistický režim za neuvážené

kovány náletové dřeviny zarůstající rašeliniště. Na degradovaných plochách bude pomístně stržen drn s cílem podpory raných sukcesních stádií vegetace. Oslabené přírodní procesy budou nastartovány pomocí obnovy vodního režimu rašeliniště – v okolí rašeliniště budou obnoveny prameniště, vytvořeny mělké vodní plochy příznivé pro široké spektrum typických organismů a alespoň částečně revitalizovány vodní toky (jak nám složité majetkové poměry dovolí). Získáme tak kvalitní přírodní biotopy a útočiště pro cílové druhy rostlin i živočichů s dlouhodobou a příznivou

Věšvec bahenní.

FOTO: VOJTĚCH KODET

Místo pro přírodu

V uplynulém období se podařilo koupit dalších 0,2 ha na Vlčím hrdle (čímž jsme se na této lokalitě přehoupali přes 3 ha), po delší pauze, způsobené probíhajícími pozemkovými úpravami, téměř půlhektarový pozemek na Lipinách a klíčových 2,5 ha ve střední části Ščurnice. Započali jsme také s výkupem na zcela nové – jednadvacáté – lokalitě, bývalé jalovcové pastvině Na ostrově na Podblanicku, kterou vám představíme v některém z příštích čísel Krásy našeho domova.

Koncem března byla sbírka z důvodu zákonných povinností (výúčtování po třech letech) přerušena. Až budete držet toto číslo Krásy našeho domova v ruce, bude konto sbírky 9999922/0800 již opět otevřené, avšak zcela prázdné. Podpoříte-li Místo pro přírodu jakýmkoli darem, budeme rádi.

Bližší informace naleznete na www.mistoproprrodu.cz a na stránkách kampaně na Facebooku.

perspektivou. Revitalizace může proběhnout i díky veřejné sbírce Místo pro přírodu, z jejichž prostředků bylo v bezprostředním okolí rašeliniště vykoupeno několik pro úspěšnou revitalizaci důležitých pozemků.

Rašeliniště a rašelinné louky v podmínkách Vysočiny byly tradičně udržovány kosením, což bude zapotřebí i v budoucnu. Pro zachování druhové pestrosti se počítá se zavedením fázově posunutého a mozaikovitého kosení. Získáme tak různorodé podmínky umožňující kvalitní rozmnožování a vůbec přežívání populací těch druhů, které by plošná jednorázová seč mohla ohrozit. ☒

Autoři jsou členy a spolupracovníky Pobočky České společnosti ornitologické na Vysočině (Pozemkového spolku Gallinago). Kontakt – vojtech.kodet@email.cz.

FOTO: PATRIK SLÁMA

Voda v živé zahradě

Voda, jak známo, je život. Tedy patří na každou zahradu, kde chceme život podporovat. Teď nemyslím vláhu, nezbytnou samozřejmě pro život rostlin, ale vodu v té nejnámější podobě – kterou hladina odděluje od našeho světa.

Vodu na zahradě poskytujeme živočichům k uhašení žízně, ke koupeli a obojživelníkům i jako místo pro rozmnožení. Základem živé zahrady proto je správně vytvořené jezírko. Možná si řeknete, že se na vaši malou zahrádku jezírko přece nevejde. Chyba lávky! Nikde přece není dáno, jak má být jezírko velké. I nádržka velikosti obyčejného pekáče bude zvřecím obyvatelům vaší zahrady ohromně přínosná. On v letních vedrech i obyčejný talíř naplněný vodou – a může být třeba jen na okenním parapetu – divoká zvířata rychle přiláká. Jen je důležité v něm udržet vodu a čistotu. Ale zpět k těm jezírkům.

Jaké jezírko?

Návodů, jak vybudovat jezírko, je nepřeberně. Zabývejme se tedy jen tím, jak vybudovat jezírko tak, aby bylo přívětivé pro co největší spektrum živočichů. Co se týče umístění jezírka, ideální je, bude-li mít větší část prosluněnou a menší část zastíněnou. Pokud je to možné, mělo by být jezírko v té nejklidnější části zahrady.

Tvar jezírka může být libovolný, mnohem důležitější je hloubka. Zjednodušeně řečeno, život v jezírku se odehrává na mělčinách. Čím více bude mít vaše jezírko prosluněných mělčin s hloubkou okolo 5 cm, tím bude živější. Na druhou stranu, někteří živočichové, například ropuchy obecné nebo blatnice, dávají přednost hlubším vodám a samozřejmě, chceme-li, aby v jezírku přezimovali skokani či máme-li v něm ryby, potřebujeme tzv. nezamrzlou hloubku, která je v našich krajích okolo 80 cm.

Stejně důležitým faktorem jako hloubka a oslunění jsou vodní rostliny.

TEXT PETR N. STÝBLO

Nejenom, že vodu čistí a okysličují, ale slouží vodním organismům jako úkryt před predátory i místo pro nakladení vajíček. Proto by měly být zejména mělčiny zarostlé širokým spektrem původních rostlinných druhů.

Jak moc potřebují slunce, hloubku a přítomnost vodních rostlin naši obojživelníci, udává tabulka.

Jak už bylo výše uvedeno, na velikosti jezírka nezáleží. To však neplatí pro živočichy, kteří se ve vodě rozmnožují. Čím je jezírko menší, tím jsou v něm vajíčka a mláďata živočichů ohroženější. Navíc, některé obojživelníky, třeba ropuchy obecné, do malé vodní nádrže prostě nedostanete. Ropuchy zelené či kuňky si naopak libují i v prfávých loužích. Mimochodem, všim-

li jste si také, jak nám obyčejné louže z naší krajiny nenápadně mizí?

Při vybudování správného, živého jezírka je asi nejsložitější vyřešit problém rozhraní mezi jezírkiem a okolím. Platí, že přechod z vody na souš by měl být co nejpřirozenější, nejpovolnější, nejnenápadnější. Oblíbené ohraničování břehů kameny rozhodně není ideální. Hradba z kamenů se velmi lehce může stát nepřekonatelnou překážkou pro vstup, ale zejména výstup z vody. Nejde jen o to, že kolmý břeh tvořený hranou kamene se těžko přelézá. Kámen rozpálený letním slunkem může být pro obojživelníky nepřekonatelný, i když nebude trčet vysoko nad hladinu vody, právě v důsledku své teploty. Alespoň z jedné strany by proto jezírko mělo mít přechod na souš vyřešen tzv. ze „zeleně do zeleně“. Jak toho lze docílit, ukazuje schéma.

FOTO: PATRIK SLÁMA

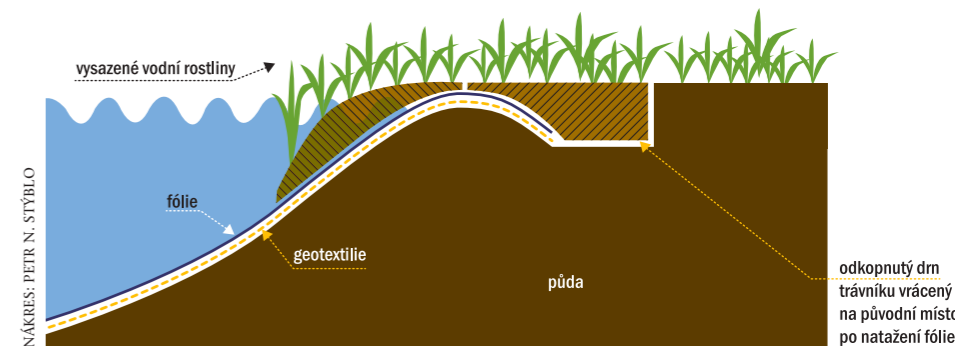
Voda v jezírku

Posledním zásadním faktorem pro život v našem jezírku je čistota vody. Je naprosto nezbytné napouštět do jezírka vodu, která není nijak chemicky upravovaná. Dokonce i pitná kohoutková voda, pokud je chlorovaná, může živočichům v jezírku uškodit. Je-li jediným zdrojem, pak jezírko naplňujte po troškách a třeba do něj vodu nechte téct z větší dálky tak, aby chlór aspoň trochu vyprchal. I přírodní zdroj vody nemusí být vždy nevhodnější – místy jsou v naší zemi potoky s tak kyselou vodou, že její vpuštění do jezírka by žádný živočich nepřežil. Ideální je pro naši potřebu voda dešťová.

Samozřejmostí je, že v jezírku ani jeho okolí nepoužíváme žádné chemické přípravky – umělá hnojiva, pesticidy atd. Do přírodního jezírka nepatří ani žádné chemické či biologické přípravky doporučené k udržování křišťálově průzračné vody. Smiřme se, prosím, s tím, že v našich podmínkách je křišťálově průzračná a přitom stojatá voda v přírodě po celý rok nesmysl. Nechme čištění vody v našem jezírku na organismech, které v něm žijí, a neplývejme energii honěním naší vody přes různé filtry a UV lampy... Mimochodem, většina těchto umělých očištných koloběhů vody v jezírkách je konstruována tak, že nasaje a zlikviduje spoustu drobných vodních živočků až do velikosti čolka.

Obyvatelé jezírek

Do svých jezírek v žádném případě žádné živočichy v žádných jejich vývojových stádiích nevysazujte! U mnohých druhů koneckonců není žádná legální cesta, jak je získat. Nemusíte se bát, oni přijdou sami. Hmyz se vám ve vodě zabydlí během pár hodin a obratlovci si cestu rychle najdou, protože vhodných mokřadů a vodních ploch je zoufale málo. Jedinou výjimkou jsou ryby, ty se k vám dostanou přirozenou cestou jen velmi obtížně. Ovšem předem musíte dobře zvažovat, zda ryby v jezírku opravdu chcete. Tam, kde je málo úkrytů, rostlin a mělkých míst, vám totiž vysazené ryby úspěšně zlikvidují vše živé. Pokud ryby v jezírku skutečně chcete, vysaďte si druhy typické pro stojaté vody, jako je karas obecný či lín – malých rozměrů a v malém množství. Možná by stály za zkoušku ryby býložravé – jako je amur či tolstolobik –

NÁKRES: PETR N. STÝBLO

Druh	Oslunění	Vodní rostliny	Hloubka do 20 cm	Hloubka 30-50 cm	Hloubka větší než 50 cm
čolek velký	++	+++		+++	++
čolek obecný	+++	++	++	+++	+
čolek horský	+	+	++	+++	+
kuňka obecná	+++	++	+++	++	+
kuňka žlutobřichá	++	+	+++	++	-
blatnice skvrnitá	+++	+++	+	++	+++
rosnička zelená	+++	+	++	+++	++
ropucha obecná	++	++	+	++	+++
ropucha krátkonohá	+++	-	+++	-	-
ropucha zelená	+++	-	+++	+	-
skokan hnědý	+	+	++	+++	+
skokan ostronosý	++	+	+	+++	++
skokan štíhlý	++	+++	++	+++	+
vodní skokani	+++	++	++	+++	+

+++ druh dává tomuto typu stanoviště významně přednost
 ++ výhodné a prospěšné parametry pro tento druh
 + nevýznamné parametry pro tento druh
 - druh stanoviště tohoto typu vůbec nevyužívá

Převzato z publikace B. Mikátové a M. Vlašina Ochrana obojživelníků, která vyšla v roce 2002 jako metodika Českého svazu ochránců přírody.

ale žádné informace o nich a zahradních jezírcích jsem neobjevil. Navíc jsou to druhy u nás nepůvodní, takže zvýšená opatrnost je určitě na místě. Vůbec nejlepší asi bude, chceme-li mít na zahradě ryby, mít jezírko rozdělené na několik částí, v jedné chovat ryby, v ostatních, kam se přes mělčinu ryby nedostanou, mít prostor pro přírodu.

Závěrem je nutné se zmínit o případech, kdy voda na zahradě škodí. Je to vždy, kdy je znečištěná, ať už saponáty, ropnými látkami, pesticidy... To však nejsou běžné případy. Mnohem častěji voda škodí tehdy, když je nevhodně uskladněná. Nejrůznější sudy pod okapy, kbelíky, konve či vaničky s vodou jsou pro živočichy od hmyzu až po drobné savce smrtící pastí. Stejně tak nejrůznější bazény či jezírka s kolmými břehy. Pokud je nelze zakrýt tak, aby se k hladině zvířata vůbec nedostala, či pokud je nelze držet naplněné vodou

až k samému okraji, je dobré alespoň na hladinu umístit plovoucí předmět, na kterém by se do vody spadlé zvíře mohlo zachránit před utonutím.

Abych nekončil pesimisticky, tak se ještě zmíním o zajímavé akci, kterou v roce 2008 zahájila britská nevládká Pond Conservation. Jmenuje se Million Ponds Project (www.pondconservation.org.uk/millionponds) a jejím cílem je vybudovat v celém ostrovním království síť jednoho milionu vodních nádrží, především zahradních jezírek, která pomohou udržet vodu v krajině, podpoří výskyt celé řady neohroženějších vodních organismů a ještě navíc údajně zmírní dopad globálních změn klimatu. Tedy ne, že bych chtěl opisovat, ale je to rozhodně zajímavá inspirace i pro náš Svaz; nebo ne? ☺

Autor je koordinátorem programu Živá zahrada. Kontakt – petr.styblo@csop.cz

Geocaching aneb poselství pro hledače pokladů

Asi není mnoho lidí, kteří by se s pojmem geocaching (geokešing) ještě nesetkali, byť leckdo možná neví, co se pod ním přesně skrývá. A co že může mít společného s ekologickou výchovou? Hodně... Tož čtěte!

TEXT JAN MORAVEC

Stále více lidí pobíhá v každé volné chvíli s navigačními přístroji, které dokáží za pomoci signálu z družic určit přesnou zeměpisnou polohu, po lesích i městech a hledá malé krabičky, které tam ukryli jiní podobní „blázní“ a jejich souřadnice uveřejnili na speciálních webových stránkách. Tahle hra, pocházející z Ameriky, se už rozšířila po celém světě a Česká republika patří k velmocem, co se hustoty krabiček (pokladů, „keší“) i množství jejich hledačů (kterým se u nás většinou říká půvabnou zkomoleninou původního anglického výrazu „cacher“ kačeři) týče. Někteří berou hledání keší jako sport, jde jim o jediné, získat co nejvíce bodů; pro mnohé je však geocaching cestou, jak poznat nová zajímavá místa a dozvědět se nové zajímavé informace.

Keš jako zdroj informací

Základním nástrojem k poskytování informací prostřednictvím keší je tzv. listing, tedy popis keše umístěný na oficiálních stránkách hry www.geocaching.com. Do listingu lze kromě souřadnic a technických informací o dané keši napsat i (téměř) cokoliv dalšího. Většina keší obsahuje popis místa, kde je umístěná, jeho okolí, historických či ekologických souvislostí s ním spojených. Lze však založit i keš, jejíž informace se nebudou vztahovat k místu, kde leží, ale k nějakému obecnému tématu, dejme tomu třídění odpadů, vzácným druhům váček nebo třeba Ramsarské konvenci. Samozřejmě je lepší, když i takto tematická keš má nějakou byť

FOTO: JAN MORAVEC

Oblíbeným, byť již trochu okoukaným maskováním keší je falešná ptačí budka. Jen pozor, aby byla skutečně falešná!

vzdálenou spojitost s místem, kde se nachází (keš věnovaná ochraně vlků na Vlčí hoře nebo keš o vulkanismu u nějakého výchozu sopečných hornin), případně s jejím technickým provedením (např. keš věnovaná netopýrům zavěšená u stropu nějaké dutiny), není to však podmínkou.

Příši: téměř cokoliv, protože existují jistá omezení. Co do listingu napsat nelze? Zejména nic, co by bylo možné považovat za propagaci nějakého politického názoru, agitaci či reklamu nějakého subjektu nebo produktu. Na to, co již je reklama a co ještě ne, se (ze-

jména v případě neziskových subjektů) názory poněkud rozcházejí; současný úzus je takový, že lze bez problémů napsat, že o danou lokalitu se stará (danou naučnou stezku vybudoval) Český svaz ochránců přírody, ale nesmí tam být loga či aktivní link na stránky dané organizace či jejího sponzora.

Kromě keší, které lze najít přímo podle uveřejněných souřadnic, existují i keše složitější, kde hledač získá potřebné souřadnice až po splnění nějakého úkolu či nalezení indicií (pro vzdělávací cíle je toto výhodnější, listing nechte zdaleka každý). Nic nebrání tomu, aby tyto úkoly či indicie byly osvětového charakteru. Potřebné indicie lze například vyčíst na informační tabuli rezervace (přiměje dotyčného si tabuli přečíst) či na jednotlivých zastaveních naučné stezky (k získání pokladu je třeba celou stezku projít a důkladně se s ní seznámit). Indicie mohou být vázány na konkrétní krajinné prvky (např. spočítání stromů, v komplikovanější verzi spočítání stromů určitého druhu; samozřejmě nesmí jít o prvky sezónní, jako třeba počítání rozkvetlých konikleců!). Získání souřadnic je možné vázat na dohledání nějakých informací (o chráněných druzích, o lokalitě, o obnovitelných zdrojích energie... – musí jít o jednoznačné údaje). Je možné vymyslet nějaký „ekologický“ rébus, hádanku... Nápaditosti se meze nekladou.

S geocachingem lze propojit i samostatné osvětové projekty. Příkladem budiž série keší, kterou nedávno založil na Podblanicku ČSOP Vlašim. Má vlastní webové stránky www.blanictyrtiri.cz/lesnipoklady, totožné texty se všemi náležitostmi jsou pak i na oficiálních stránkách www.geocaching.com. Jinou možností je seskupování keší – třeba i vytvořených jinými autory, pokud je přesvědčíte o zajímavosti své myšlenky, aby se přidali – do tematických sérií; zde je jako příklad z naší branže možno uvést dnes již rozsáhlou sérii Významné stromy (<http://vyznamnestromy.unas.cz>).

Pro správce lokalit mohou naopak přinášet zajímavé informace logy, tedy zápisy těch, kteří keš navštívili. Mnohdy z „kačerů“ kromě „nalezeno, díky!“ připojí i podrobnější informaci, co se mu zde líbilo, nelíbilo nebo co zde viděl. Zápisy tedy (kromě hrubé před-

stavy o návštěvnosti místa) poskytují i zpětnou vazbu, využitelnou např. při údržbě lokality či jako upozornění, co z činností na lokalitě by bylo třeba lépe, důkladněji vysvětlit.

Jak udělat keš

Doteď jsme se zabývali tím, jak prostřednictvím keše sdělit hráčům nějakou informaci, případně jak jejich prostřednictvím získat zpětnou vazbu. Základem je však samozřejmě samotná keš, tedy ona v úvodu zmíněná ukrytá krabička. Cílem tohoto článku určitě není podávat podrobný návod, jak takovou keš vyrobit. Už proto, že nejvíce se cení neobvyklé, neotřelé, originální nápady. Tak snad jen jednu radu – pokud vás předchozí řádky zaujaly, chtěli byste nějakou keš zřídit a přitom sami nemáte zkušenost s jejich hledáním, zkuste své nápady konzultovat s někým zkušenějším. Určitě ve vašem okolí je a určitě rád poradí, posoudí (zkritizuje), třeba se zřízení sám ujme. Špatně udělaná keš dělá spíše medvědí službu.

Jak již bylo řečeno, „kačerů“ je u nás mnoho. Podle hrubých odhadů minimálně 20 000. Je jasné, že ne všichni navštíví zrovna tu vaši keš, přesto je nutné počítat (zejména na atraktivnějších místech) s návštěvou desítek lidí měsíčně. Budete-li nějakou keš sami v rámci popularizace svých zajímavých lokalit či aktivit zakládat, nezapomeňte na tento aspekt a umístěte keš tak, aby takovýto provoz v jejím okolí nezpůsobil žádné problémy. Je-li to účelné, lze v listingu doporučit vhodný směr

FOTO: JAN MORAVEC

Časté umístění keší je ve speciálních schránkách v zemi, zakrytých například kamenem. Keš nesmí být zahrabaná, tedy nalezitelná pouze za cenu kopání v zemi.

přístupu či napsat nějaké další pokyny, přesto je nutno počítat, že ne všichni budou tyto pokyny respektovat.

Cizí keše

Pokud umístí někdo jiný nějakou keš nevhodně, pokuste se s ním domluvit, vysvětlit, proč to vadí (i to je součástí ekologické výchovy); kontakt na vlastníka („owner“) dané keše najdete v záhlaví jeho listingu (dostupný i z mapy keší na českých stránkách www.geocaching.cz; nabídka mapy se vám však zobrazí až po registraci). Většina kačerů má k přírodě kladný vztah, případný problém vytvořila pouze z neznalosti místní situace či špatného odhadu důsledků a po upozornění keš přesune do bezproblémového místa či (např. v případě hnízdění v těsné blízkosti) keš dočasně pozastaví. Samozřejmě, stejně jako v jakékoli jiné skupině lidí, i mezi zakladateli keší se najde určité procento lidí, se kterými se domluvit nelze, případně je dotyčný prostě jiného názoru než vy. Pak je nutné řešit problém přes nějakou autoritu. Tou jsou především tzv. reviewři – lidé, kteří umístění keše schvalují a dohlížejí na dodržování pravidel (jedno z nich říká, že umístění keše nesmí porušovat zákony dané zemí, tedy ani zákon na ochranu přírody a krajiny, jiné, že keš není možné umístit přes nesouhlas majitele pozemku); viz <http://wiki.geocaching.cz/wiki/Reviewer>. Jinou – neformální – možností je nově vznikající Česká asociace geocachingu, jejímž jedním z cílů je právě takovýto problémům předcházet a případně je řešit (info@ageo.cz).

FOTO: JAN MORAVEC

Při umísťování keše je nutné mít na paměti, že zejména na frekventovanějších místech se kolem ní brzy objeví vyšlapaná plocha.

Nebojte se autory upozornit ani na případné věcné nesmysly v jejich listingu. Ty však žádnou autoritou řešit nelze, je jen na dotyčném, zda vaše argumenty vezme a informaci opraví, nebo ne.

Kačeři pomáhají přírodě

Jako každá jiná komunita, zabývající se stejnou činností, i lidé pohybující se kolem geocachingu se chtějí občas potkat. Tato setkání („eventy“) jsou dnes pro mnohé z nich nedílnou součástí hry. I zde se pro ochranu přírodního a kulturního dědictví otevírá velký prostor. Účastníci většinou vítají, když setkání má nějaký program. Je možné pro ně uspořádat exkurzi, besedu... Součástí některých takovýchto setkání je i přímá fyzická pomoc přírodě či památkám – již dnes probíhají eventy, jejichž cílem je pomoc s obnovou hradních zřícenin či úklid odpadků v přírodě, nic nebrání eventům, jejichž účastníci by pomohli s kosením orchidejových luk či sázením stromů.

Event může při dodržení daných pravidel vyhlásit kdokoli, ale nepohybujete-li se aktivně v „kačerské“ komunitě, je vhodnější spojit se s někým, kdo má s pořádáním těchto akcí zkušenosti (jednou z možností je již výše zmíněná Česká asociace geocachingu, která o podobnou spolupráci projevila zájem). Členové ochranných spolků pak mohou dodat onu praktickou a odbornou náplň. ☒

Autor je redaktorem časopisu

Jarní přírodou za květinami a bezobratlými

FOTO: VÁCLAV KŘIVAN

Každoroční nástup jara probíhá podle neměnných pravidel, přesto je však pokaždé průběh probouzení jarní přírody jiný podle průběhu počasí, a tak nám asi nikdy nezevšední.

TEXT VÁCLAV KŘIVAN

Podívejme se na některé typické výjevy časného jara, které potěší oko přírodovědce, provokují fotografa nebo jen navodí příjemnou náladu při procházce. Za pozornost stojí kromě velkých a nápadných rostlin nebo živočichů také nekonečné bohatství hmyzu a dalších bezobratlých živočichů, jejichž pozorování vyžaduje zastavení a trochu soustředění. Odměnou však mohou být velmi nevědní zážitky nebo třeba i unikátní fotografie zachycující tento pozoruhodný svět.

První květy

Podle prvních rozkvétajících sněženek, čemeřic a šafránů v zahradách měst poznáme, že jaro je tu. Pravým jarním zážitkem se pak stane výlet do lužního lesa nebo podmáčené olšiny do míst, kde se země pokryje záplavou květů sněženek nebo bledulí. To nastává v různých oblastech většinou v průběhu první poloviny března. Sněženka podsněžník je rostlinou nížinných lesů, která podél říčních toků zasahuje místy až do pahorkatin (výjimečně – zejména v Karpatech – stoupá její přirozený výskyt i do vyšších poloh). V přirozených podmínkách ji najdeme vždy v zachovalých světlých

listnatých lesích, díky pěstování v zahradách však na mnoha místech zplaněla, a není proto vzácností najít ji i společně s porosty bledule jarní někde u potoka na Českomoravské vrchovině.

Náročnější pozorovatel přírody se však jistě nespokojí jen s těmito dvěma druhy. V lužních lesích najdeme také řadu dalších kvetoucích druhů jarního aspektu. Vedle všeobecně známých druhů, jakými jsou bílé kvetoucí sasanka hajní či růžové a bílé dymnivky, můžeme potkat i méně známé kvítky. Na velmi vlhkých místech kolem prameniště roste (v některých oblastech hojně) pižmovka mošusová, která má drobné zelené kvítky bez výrazných okvětních plátek. Podobně nenápadnou rostlinou vlhkých lesů je mokryš střídavolistý.

Koberce bledule jarní, vlevo nahoře babočka bílé c.

FOTO: VÁCLAV KŘIVAN

K poměrně vzácným druhům zachovalých údolních lesů na jižní Moravě patří ladoňka rakouská, náš původní druh, který je podobný pěstovaným ladoňkám, má však drobnější květy.

Při bližším zkoumání kvetoucích záplav sněženek nebo bledulí můžeme pozorovat také hmyzí odvážlivce, kteří se za prvních teplých dnů vydali sbírat potravu v podobě pylu a nektaru z květů. Mezi ty nejvýznamnější patří motýli, především žlutásci a babočky, kteří přezimovali jako dospělci a vyletují ze svých úkrytů už při prvních slunečných dnech. Nejčastěji se jedná o rezavě zbarvenou babočku kopřivovou nebo babočku bílé c, velkou babočku paví oko a babočku jilmovou. Zajímavostí je, že v posledních letech stále častěji pře-

zimují i jedinci babočky admirál, která u nás dosud nezimovala a první generace byla vždy tvořena tažnými jedinci přilétajícími ze středomoří. Kromě motýlů lákají první květy také mnoho druhů včel – vedle včely medonosné jsou to nejrůznější drobné samotářské druhy pískorypek, čalounic a další.

Koniklece, křivatce...

Jarní kroky milovníků přírody vedou často na lokality konikleců. Modrofialové záplavy květů vyrůstajících leckde již koncem března ze zažloutlé loňské trávy na suchých pahorcích patří k neobyčejným zážitkům. Na jižní a střední Moravě je to již koncem března koniklece velkokvětý, přede-

FOTO: VÁCLAV KŘIVAN

FOTO: VÁCLAV KŘIVAN

Májka obecná a slíďák suchopárový; vpravo kozlíček dazule.

vším ve středních a severozápadních Čechách (a taktéž na jižní Moravě) koniklece luční český a v Českém středohoří a Doupovských horách pak o něco později vzácnější koniklece otevřený. K neohroženějším druhům naší květeny již bohužel patří koniklece jarní, který kdysi hojně rostl např. v jižních Čechách. Se zánikem světlých přepásaných lesů na písčitéch terasách však jeho populace rychle zmizely a dnes přežívá jen několik jedinců na posledních lokalitách.

Kromě konikleců najdeme na suchých pastvinách a ladech několik druhů žlutě kvetoucích křivatců. Na jižní Moravě a ve středních Čechách roste místy hojně na silikátových výchozech křivavec český, který se dobře pozná od ostatních druhů podle jemných vláskovitých listů a zakulacených korunních lístků. Na obnažených plochách na okrajích písčitých cest nebo polí najdeme často záplavu drobných rostlinček huseníčku rolního nebo plevele okoličnatého. Jsou to nenápadné rostliny s drobnými bílými květy, které využívají krátké období jarní vláhy na jinak vyprahlých plochách suchých trávníků. Na podobných místech najdeme také některé drobné druhy rozrazilů, jako je například rozrazil jarní nebo Dillenův, které kvetou modře.

Bezobratlí suchých pastvin

Suché pastviny, stepi a okraje polí se brzy na jaře začínají hemžit nepřehledným množstvím nejrůznějších druhů hmyzu a dalších bezobratlých.

K největším a nejvýznamnějším broukům patří majky. Již od prvních jarních dnů se pasou dospělci majek na zelené trávě v blízkosti ploch s koloniemi samotářských včel, u kterých probíhá jejich vývoj. Dříve běžné druhy majek patří dnes k poměrně vzácným a ohroženým, protože ubylo otevřených ploch suchých pastvin, mezi, drobných obnažených zemníků a pískoven, kde byly vhodné podmínky pro vývoj včel i majek. I když se v posledních dvaceti letech některé druhy znovu začínají šířit, stále patří všechny naše majky mezi ohrožené druhy. K nejhojnějším druhům (zejména na střední a jižní Moravě) patří májka obecná. Je zbarvena modře a její jedinci mohou dosahovat délky až 5 cm. Kolem potoků a na údolních loukách žije i ve vyšších polohách májka fialová. Nejzachovalejší stepní lokality na jižní Moravě mohou hostit i nejvýznamnější druhy, jako je májka uralská či po mnoha desetiletích u nás opět objevená pestře zbarvená májka duhová.

K dalším nápadným broukům suchopárů patří nejrůznější druh střevlíků. Nejčastěji je najdeme běžící po cestičkách vyšlapaných v travnatých plochách nebo pod kameny na okrajích polí a na mezích. Nápadní jsou zejména červenomodří prskavci. Tito zvláštní střevlíci dokáží při vyrušení uvolnit ze

zadečku třaskavou směs plynů, která za tepla na vzduchu vybuchuje. Tento způsob obrany před predátory je u hmyzu zcela ojedinělý. Společně s prskavci přezimují pod kameny často ve velkém množství pestře zbarvení střevlíci ošlejškoví. Tento druh je jedním z nej-

FOTO: VÁCLAV KŘIVAN

hojnějších střevlíků suchých biotopů a dobře se mu daří i na okrajích polí.

Mezi pobíhajícími střevlíky můžeme narazit na suchých místech také na mnoho druhů pavouků ze skupiny slíďáků. Tito velcí pavouci neloví do sítí, ale přepadají svou kořist rychlým během. Hojný je například slíďák tlustonohý, nápadný světlými páskami na hlavohrudí i zadečku. Na zachovalejších suchých lokalitách však můžeme najít i řadu vzácných a ohrožených druhů. Suché pastviny na syenitových výchozech na Třebíčsku například hostí unikátní populaci slíďáka suchopárového, který se u nás vyskytuje jen na jihozápadní Moravě. Dospělí slíďáci jsou aktivní hlavně brzy na jaře a pak opět koncem léta.

V borovém lese

K neobyčejným zážitkům v jarní přírodě patří návštěva borové paseky, kde při troše štěstí a pozornosti můžeme na čerstvých pařezech nebo kládách najít jednoho z našich nejpodivnějších tesaříků – kozlíčka dazuli. Brouci na první pohled zaujmou svými neobvykle dlouhými tykadly, které u samců dosahují až šestinásobku délky těla. Při velikosti zhruba 1,5–2 cm tak tykadla

FOTO: VÁCLAV KRIVAN

Rozrazil Dillenův.

často přesahují délku 10 cm. Samičky mají tykadla o polovinu kratší, nápadné jsou však dlouhým kladélkem, kterým jim vyčnívá z pod krovek. Pomocí něho umísťují vajíčka do prasklin kůry borovic, ve které se pak vyvíjejí larvy tohoto druhu. Dazule bývají hojné v rozsáhlejších borových lesích na písčitéch půdách. Zejména v intenzivně těžných lesích, kde je dostatek pařezů, se mohou v některých letech vyskytovat i hromadně. Život dospělých brouků je však poměrně krátký a trvá jen několik prvních jarních týdnů. Pokud budete mít štěstí, můžete dokonce pozorovat tyto podivuhodné brouky za letu. Ten je velmi nemotorný a pomalý a při sebe-menším závanu větru brouci rychle padají k zemi, protože jejich dlouhá tykadla, která jsou za letu široce roztažená dopředu, kladou za letu velký odpor.

Při hledání dazulí na borových kladkách nebo pařezech mnohem častěji zahlédnete drobné pestře zbarvené brouky pestrokrovecníky mravenčí. Ti jsou většinou velmi hojní a čile pobíhají za slunných dnů po kůře nebo pařezech, kde loví naletující hmyz. Jak dospělci, tak larvy jsou predátoři specializovaní zejména na kůrovce. Svým vzhledem, tvarem těla i pohybem připomínají trochu velké mravence a tento druh proto dostal jméno pestrokrovecník mravenčí. ☒

Autor je odborným pracovníkem Centra ochrany přírody ČSOP Kněžice. Kontakt - vaclav.krivan@chaloupky.cz.

Významné právní změny s dopadem na ochranu životního prostředí

Poslanecká sněmovna i Senát přijaly na přelomu let 2011 a 2012 dva zákony, které se sice primárně nevěnují životnímu prostředí, ale na jeho ochranu budou mít zásadní dopad. Nejen tyto změny, ale i teprve připravovanou novelizaci stavebního zákona vám představí následující článek.

TEXT MILAN DAMOHORSKÝ,
PETRA HUMLÍČKOVÁ

Trestní právo

Pod číslem 330/2011 Sb. byla přijata a vyhlášena novela **trestního zákoníku**, která mimo jiné výrazně mění znění jednotlivých skutkových podstat hlavy VIII zvláštní části, tj. „trestných činů proti životnímu prostředí“. Důvodem pro přijetí těchto změn byla vedle snahy o snazší aplikaci trestněprávních předpisů také nezbytnost transpozice unijního práva. Konkrétně se jednalo o směrnici Evropského parlamentu a Rady 2008/99/ES ze dne 19. listopadu 2008 o trestněprávní ochraně životního prostředí. Schváleno bylo nové znění skutkových podstat trestných činů **poškození a ohrožení životního prostředí** (§ 293 a 294). Dosavadní ustanovení odpovídala ustanovením trestního zákona z roku 1961, schválená úprava by tak měla umožnit efektivnější postih poškození i ohrožení životního prostředí. K naplnění skutkových podstat je třeba, aby byly dány dva základní předpoklady: protiprávnost jednání pachatele (tj. jednání v rozporu s příslušnými právními předpisy) a nežádoucí stav (ohrožení či poškození životního prostředí jako celku nebo jeho jednotlivých složek). Poškozením nebo ohrožením vybrané složky životního prostředí se nově rozumí i provozování zařízení, ve kterém je prováděna nebezpečná činnost nebo v němž

se skladují nebo používají nebezpečné látky či směsi, bez povolení podle jiného právního předpisu (§ 296 odst. 3). Podmínky obsažené ve skutkové podstatě trestného činu Poškození a ohrožení životního prostředí byly nově formulovány tak, aby byly v souladu se smyslem tohoto obecného ustanovení aplikovatelné na všechny objekty tohoto trestného činu (tj. na životní prostředí jako celek i na všechny jeho složky), nikoliv pouze na rostlinstvo a živočišstvo, jako tomu bylo do novelizace. Nově byly formulovány tři univerzálně aplikovatelné podmínky, přičemž je třeba naplnit alespoň jednu z nich:

1. dopustit se uvedeného jednání na větším území (ve smyslu výkladového ustanovení obsaženého v § 296 na území o rozloze nejméně tři hektary a v případě povrchových vod ve vodních útvarech, s výjimkou vodních toků, nejméně jeden hektar vodní plochy a u vodního toku nejméně dva kilometry jeho délky), nebo
2. moci takovým jednáním způsobit těžkou újmu na zdraví, nebo
3. způsobit, že k odstranění následků takového jednání je třeba vynaložit náklady ve značném rozsahu (tj. náklady alespoň ve výši 500 000, – Kč).

Podstatným způsobem byla revidována i skutková podstata **neoprávněného nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami** (§ 299 a 300).

Smyslem změn bylo zpřesnění předmětných ustanovení trestního zákoníku tak, aby odpovídala směrnicí, a přitom navazovala na vžitou systematiku vnitrostátních, unijních i mezinárodních pramenů práva. Původní obsah § 301 se proto včlenil do ustanovení § 299 a § 300, která tak nyní zahrnou komplexně druhovou ochranu přírody včetně ochrany biotopů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin.

Zcela nové znění bylo přijato pro ustanovení § 301 trestního zákoníku – **poškození chráněných částí přírody** – s ohledem na nezbytnost zajištění trestněprávní ochrany také částem přírody stejně významným, jako jsou chráněné druhy živočichů a rostlin. Mezi ně patří památný strom, významný krajinný prvek, jeskyně, zvláště chráněné území, evropsky významná lokalita a ptačí oblast, jejichž poškození nebo zničení by mělo být (podobně jako je tomu u jednání uvedených v § 299 a § 300 směřujících proti živočichům a rostlinám) v nejzávažnějších případech trestné.

Přijat byl návrat k původní formulaci skutkové podstaty trestného činu **pytláctví** (§ 304). Trestní zákoník původně používal v této skutkové podstatě sloveso „uloví“ v dokonavém slovesném vidu, což umožňovalo trestní postih pachatele až poté, co dojde k ulovení zvěře. Takto koncipovaný trestní postih byl pro praxi problematický, neboť nepředstavoval dostatečnou hrozbu pro pachatele takové činnosti a neodrážel skutečnou společenskou škodlivost neoprávněného lovu zvěře či ryb stanovené. Novela proto vrátila formulaci zpět k nedokonavému vidu slovesa – tedy „loví“.

Upravené jsou i některé zcela **nové skutkové podstaty** – poškození vodní-

ho zdroje (§ 294a) (pro zdroje s ochranným pásmem) a neoprávněná výroba a jiné nakládání s látkami poškozujícími ozonovou vrstvu (§ 298a).

Pod číslem 418/2011 Sb. byl vyhlášen i zcela nový zákon **o trestní odpovědnosti právnických osob**. Předpis nově upravuje možnost trestněprávní odpovědnosti právnických osob za nejzávažnější porušení jejich povinností. Dovození jejich trestněprávní odpovědnosti je v souladu s moderními trendy mezinárodního práva a dokonce i s jednou z povinností, které vyplývají České republice z jejího členství v Evropské unii. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob není zcela samostatným zákonem, ale navazuje na předpisy trestního práva v oblasti práva hmotného i procesního, kterými jsou trestní zákoník a trestní řád. Zákon tedy neupravuje nové skutkové podstaty trestných činů, ale pouze odkazuje na jejich znění v trestním zákoníku. Podle tohoto zákona tak mohou být právnické osoby potrestány i za velké množství trestných činů proti životnímu prostředí. Trestem může být vedle peněžitých sankcí též zákaz činnosti, propadnutí věci, ale i zákaz účasti na veřejných zakázkách nebo přijímání státních dotací.

Nový občanský zákoník

Vliv na fungování ekologických neziskových organizací bude mít i nově přijatý **občanský zákoník** (89/2012 Sb.). Nový občanský zákoník upravuje i občanská sdružení, která se od 1. 1. 2014 automaticky stanou spolky. Obdobně obecně prospěšné společnosti budou nově ústavy (ale původní o.p.s. si mohou i nadále zachovat svoji právní formu), nadace se stanou fundacemi. Nová právní úprava spolků je mnohem podrobnější než úprava současná, ale naprostá většina ustanovení je dispozitivních a v praxi se proto použijí, pouze pokud spolek zapomenou danou otázku upravit (odlišně) ve svých stanovách. Občanská sdružení proto budou mít volnost upravit si svoje poměry i nadále svobodně sama. Nejpodstatnější změnou je nová úprava pobočných spolků (dříve organizačních jednotek), které již nebudou mít samostatnou právní subjektivitu, ale odvozenou od hlavního spolku, a budou povinně zapisovány do rejstříku (to se dotkne i Českého svazu

ochránců přírody). Na úpravu svých stanov mají občanská sdružení čas až do 1. 1. 2017, na změnu názvu (pokud bude nezbytná) o rok méně.

Projednává se...

Do Poslanecké sněmovny byla předložena významná novela **stavebního zákona**. Jedná se o první velkou novelu po pěti letech jeho fungování v praxi, která má téměř 250 novelizačních bodů. Z pohledu ochrany životního prostředí považujeme za základní dvě oblasti úpravy – certifikáty autorizovaných inspektorů, které mohou nahradit stavební povolení, a dále účast veřejnosti. Po dlouhých jednáních, která se odehrála již před zasláním návrhu poslancům, je stav následující. Úprava autorizovaného inspektora se oproti současné podobě výrazně zlepšuje. Novela zavádí základní mechanismus povinného přezkumu jejich certifikátu. Naproti tomu účast veřejnosti se oproti současnému stavu mírně zhoršuje (i když zdaleka ne o tolik, kolik se původně plánovalo). Vlastníci budou účastníky stavebního řízení, pouze pokud prováděním stavby bude dotčeno jejich vlastnické právo k pozemku. Ekologická sdružení budou moci podávat v územním a stavebním řízení námítky pouze v rozsahu, v jakém je dotčen jejich veřejný zájem.

Novela prošla 1. čtením a nyní čeká na projednání výbory (počátkem května 2012). Poslanci ale již nyní podávají svoje pozměňovací návrhy, ve kterých ruší přísnější kontrolu certifikátů autorizovaných inspektorů a zároveň omezují účast veřejnosti (buď ji zcela vylučují, nebo se ji protiústavním přílepem snaží omezit pouze na řízení podle zákona o ochraně přírody a krajiny). Zřejmě až v červnu tak bude známá skutečně přijatá nová úprava těchto otázek.

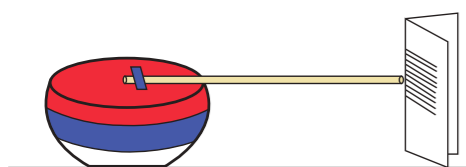
Závěrem lze jen konstatovat, že nové české právní úpravy trestního, občanského a stavebního práva budou jistě mít jak na ochranu přírody a životního prostředí, tak i na činnost občanských sdružení (včetně ČSOP) jako právnických osob zásadní dopad. Do jaké míry tento bude pozitivní a do jaké negativní, lze v současnosti opravdu jen spekulovat. ☒

Autoři působí na Právnické fakultě Univerzity Karlovy (M. Damohorský je jejím proděkanem).

FOTO: JAN MORAVEC

Staň se meteorologem

Vývoj počasí závisí na změnách teplot, vlhkosti, rychlosti větru, na množství srážek

a na atmosférickém tlaku. Sledováním tlaku můžeme odhadnout, jak se bude počasí měnit. Pokud se tlak zvýší, můžeme předpokládat příchod slunečného počasí. Naopak, pokud tlak klesá, lze očekávat větší oblačnost a deštivé počasí.

Měření tlaku vzduchu

Vyrobte si jednoduchý barometr. Poznáte, jestli tlak vzduchu stoupá, nebo klesá.

Co budete na výrobu potřebovat

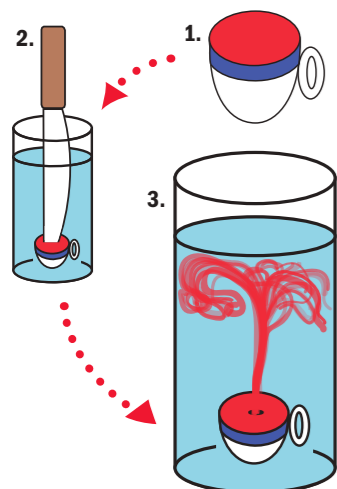
- misku nebo sklenici se širokým hrdlem
- velký balónek
- dlouhé brčko
- lepicí pásku
- nůžky
- pravítko
- papír a tužku

Pracovní postup

Z balónku odstříhnete úzký konec tak, aby vám zbyla více než polovina balónku. Tu pak napnete přes misku nebo sklenici a připevníte lepicí páskou. Balónek musí být napnutý jako blána na bubínku. Dlouhé brčko připevníte lepicí páskou doprostřed napnutého balónku tak, aby se brčko opíralo o okraj nádoby. Na papír si vyznačte tužkou a pravítkem stupnici, kde vzdálenost mezi dílky bude 5 milimetrů. Papír přehněte napůl, aby stál vzpřímeně na hraně a bylo vidět na stupnici. Misku postavte tak, aby konec brčka ukazoval na papírovou stupnici.

Když bude stoupat tlak vzduchu, ukazatel bude směřovat na stupnici výš, při poklesu tlaku bude brčko ukazovat níže.

Vytvořte si vlastní tabulku předpovědi počasí, kam budete zaznamenávat v pravidelných intervalech změny tlaku a porovnávejte, jak budou odpovídat vaše předpovědi skutečnosti. Svá měření můžete také porovnávat s údaji v novinách nebo televizi. Zaměřte se hlavně na informaci, zda tlak stoupá, či klesá. ☞

Stoupání teplého vzduchu

Teplý vzduch stoupá vzhůru studeným vzduchem, protože má menší hustotu a je lehčí. Tohoto principu využívají plachtící ptáci, kteří se nechávají vynést stoupajícím

vzdušným proudem do výšky. Lidé toho využívají v horkovzdušných balónech, kde se vzduch ohřívá plynovými hořáky. Když budete bublifukem foukat bubliny k teplému radiátoru, dostanou se do teplého stoupavého vzduchu a budou stoupat vzhůru jako ptáci.

Voda místo vzduchu

Vzduch je neviditelný. Abychom teplý stoupající proud viděli, použijeme teplou a studenou vodu, která se chová stejně jako vzduch.

Co budete na pokus potřebovat

- malý šálek
- gumičku
- horkou a studenou vodu
- potravinářské barvivo
- plastovou fólii
- zavařovací sklenici se širokým hrdlem
- dlouhý nůž nebo jehlici

Při práci s nožem a horkou vodou požádejte o pomoc dospělého!

Pracovní postup

Šálek naplňte po okraj horkou vodou a přidejte malé množství potravinářského barviva, v našem případě červeného. Plastovou fólii překryjte šálek a fólii těsně připevníte gumičkou pod okrajem šálku. Šálek opatrně vložte do zavařovací sklenice, potom postupně dolijte do sklenice studenou vodu téměř po okraj. Plastovou fólii propíchněte nožem nebo jehlicí, potom nůž vyndejte ze sklenice. Z šálku začne otvorem stoupat obarvená horká voda, která se bude hromadit v horní části sklenice. Když necháte obarvenou vodu u hladiny zchladnout, zvýší se její hustota. Bude těžší a bude klesat zpátky ke dnu sklenice. Stejným způsobem klesá také chladný vzduch.

Když teplý vzduch stoupá, snižuje hmotnost a tlak vzduchu u země, a vzniká tak meteorology nazývaná oblast nízkého tlaku. Tlaková níže často vede ke vzniku mraků a srážek. Chladný vzduch je těžší, proto klesá k zemi, a zvyšuje tak tlak u země. Vzniká oblast vysokého tlaku, nazývaná také tlaková výše. V těchto místech často panuje jasné slunečné počasí. ☞

Chraňme lesy! A černavy!

Okrašlovacím spolkům je často vyčítáno, že svojí činností napáchaly na přírodě víc škody než užítku. Někdy jsou to, žel, výhrady oprávněné. Zároveň však nelze popřít, že právě na půdě okrašlovacích spolků se formovaly názory na ochranu přírody a krajiny v dnešním pojetí. Svědčí o tom i dva články, které vyšly na stránkách Krásy našeho domova před sto lety.

První text je od G. Daňka, který velkou část svého pojednání o rostlinách Polabí věnuje tzv. polabským černavám čili kyselkám:

...A tak všude, kam pohlédneme, vidíme, že krásné a bohaté kdysi flory polabské stále ubývá. Černavy polabské, ačkoliv botanikům a přátelům přírody tak milé a hojně jimi vyhledávané, netěší se u majitelů svých oblíbě. Vždyť tráva jejich, právě pro množství ostřic není dobrá a nenesou tudíž kyselka valného užítku. Za to však meliorací a odvodňováním jich získati lze luk a polí nesmírně úrodných a to právě jest příčinou jejich odvodňování. ... Faktum jest, že meliorací ubývá rok od roku památných černav a nebude asi dlouho trvati a zbudou z nich nepatrné toliko zbytky na místech, kterých odvodniti nelze. Tak na příklad rozsáhlé kdysi kyselky hrabanovské (as půl hod. od Lysé vzdálené), udržují se v původním stavu pouze v nepatrné rozloze podél lučního potůčku, asi středem luk těch protékajících. A všude a všude podél středního toku labského jsme svědky téže zkázy.

A právě zde by byla na místě horlivost spolků pro zachování význačných památek a krás přírodních a měly by odborné korporace zakročiti, aby učiněna byla již jednou přítrž takovému řádění a pustošení toho, co nám má být nejdražší – milé půdy české. ... A není-li možno spoléhati na zájem a obětavost majitelů těchto pozemků, měl by aspoň stát nebo země povolit jistou sumu – a nebyla by jistě tuze veliká – na vykoupení některé typické kyselky, ovšem po náležitém dobrozdání odborníků, jak už minule jsem se zmínil, a zabrániti tak zničení krásné flory

černav polabských. Vždyť děje se tak v jiných zemích (Amerika, Německo, Švýcarsko atd.), proč nemohlo by se tak státi u nás?

Autorem druhého textu, nazvaného výstižně „Zachraňme, co ještě snad lze!“, je profesor Roubal z Příbrami:

Považují činnost okrašlovacích spolků jako okrašlovací za ne důležitější, alespoň rozhodně ne časovější než je činnost druhá, činnost záchranná, která vlastně jest synonymem „okrašlování“, t.j. jest nutno uvědomiti si, že nejkrásnější – ve volné přírodě – jest to okrašlení, jež ona sama udělala. Jen tak namátkou: jaké spousty listnatých, drahocenných listnatých lesů se stále a stále poráží, často jest tu dřevařská spekulace přemrštěna, neboť se kácí i mladší lesy, kácí se šmahem, vysazuje se ve velikém množství případů jen rychle rostoucí smrk i do míst, kam nepatří, který pak úplně zničí původní floru rostlin vyšších i mikroskopické tajnosnubné, zničí všechnu zvířenu, hlavně nižší, jež jest tu vázána na prst stoletých listnatých stromů – tak bývá ochuzována krajina, někdy celá vlast, ano i celá střední Evropa o převýznačné a velevzácné zástupce zvířeny, na př. hmyzu a j. Odstraňováním listnatých stromů, zejména starých, churavých, se ničí životní podmínky mnoha v dutinách žijících ptáků a tisíců drobného živočišstva a p.

... Hlavní snahou okrašlovacích spolků a zakročení jich u kompetentních orgánů budiž zavedení soupisu všech památek přírodních, tedy i charakteristických lesů, jednotlivých stromů, stromořadí atd.

FOTO: JAN MORAVEC

V článku mluví prof. Roubal i do vlastních řad okrašlovacích spolků...

Velmi důležitým úkolem jest, aby spolky, pamětlivě vědeckých i jiných nutností, zastavily na některých místech osazování holých „pustých“ strání a aby vším vlivem informovaly jiné instance, hlavně zemský výbor, aby ustaly ve vysazování akátu ev. i jiných dřevin na některých zajímavých pastvinách a stráních naší vlasti. Tak na př. celé údolí Vltavy od Prahy do Štěchovic chová na svých stráních přemnohé rostliny a živočichy (hlavně hmyzy), kteří jsou pro tuto krajinu nesmírně významní, mnozí jen zde žijí, někteří hmyzové, budící vysoký zájem ve vědeckých odborných kruzích celého zahraničního světa, dosud jen zde se objevují a jednotlivě třeba jen na jednom ještě místě někde v teplé Francii; mnozí odborníci z dalekých končin vážili sem cestu, aby viděli některé vzácné druhy malých broučků, hostů to mravenčích.

Nuž tedy napravme, co ještě lze: mnohé stráně tu už jsou navždy akátem zpusťtošeny, nasadme všechny páky, všechnu energii, aby ony stráně, jež dosud nejsou osázeny, a jsou to stráně s krátkou hlavně travou a množstvím kamenů, pod nimiž mravenci žijí, aby nebyly nadále osazovány akátem, smrkem, břizou, aby ony instituce od usazování ustaly (zemský výbor, okrašlovací spolky, různé tamní obce, hlavně Zvolská na Homoli u Vraného, arcibiskupství pražské atd.). ☞

Z VIII. ročníku Krásy našeho domova (1912) vybral a komentářem opatřil Jan Moravec

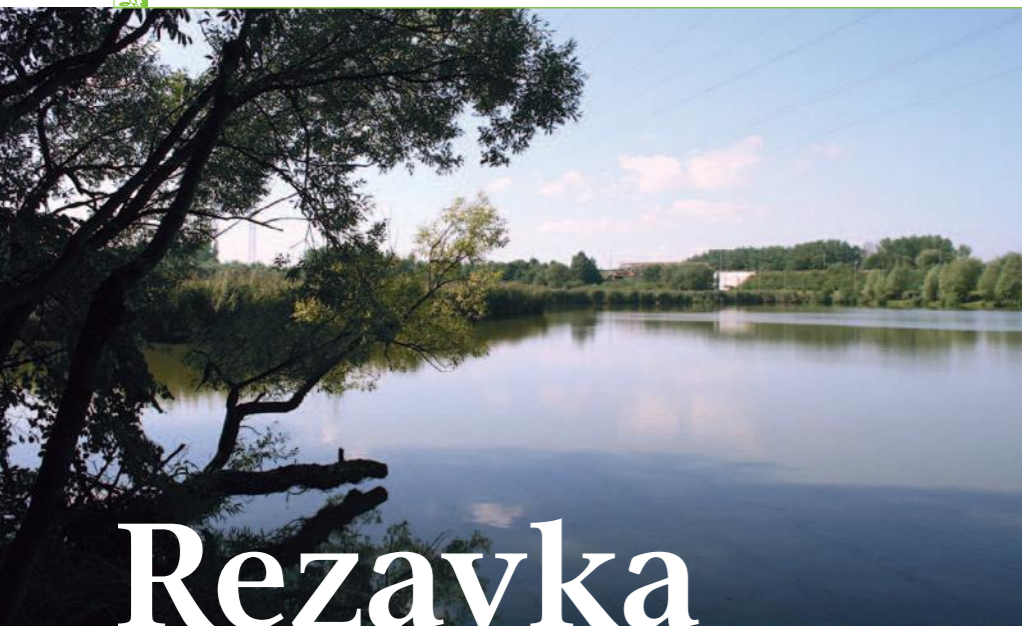

FOTO: ARCHIV PROGRAMU BLÍZ PŘÍRODĚ

Rezavka

Rezavka je poetický název pro kus vzácné lužní krajiny na březích Odry. Za své jméno vděčí pramenům železité vody, které v oblasti vyvěrají.

TEXT LADISLAV PTÁČEK

Tato přírodní rezervace se nachází v katastru městského obvodu Ostrava-Svinov. Od města ji odděluje železniční trať, dálnice a městský okruh, takže najít cestu do Rezavky není snadné. Snaha se ale vyplatí, protože na dohled věží průmyslového města tady najdete rozlehlé louky, lužní les, rameno staré Odry, strouhu Mlýnka, která je starší než Zlatá stoka na Třeboňsku, a ptačí ráj – rozsáhlé rákosiny na břehu Vrbenského rybníka.

Rezavka je stejně jako široké okolí silně ovlivněna lidskými zásahy. Vodní režim změnila regulace řeky Odry a poddolování území mělo za následek pokles terénu v západní části Vrbenského mokřadu. I přesto patří k nejcenějším přírodním lokalitám v regionu a od roku 1998 je chráněna jako přírodní rezervace.

Stávající naučná stezka byla slavnostně otevřena v listopadu 2009 a nahradila starší stezku, která jedinečným územím vedla. Hlavní zásluhu na jejím znovuzrození má místní ZO ČSOP Alces.

Na stezku se nejsnáze dostanete ostravským linkovým autobusem č. 45, z něhož vystoupíte na zastávce U Korytka. Poté, co sejdete ze silničního náspu dolů k Odře, přijdete k jejímu úvodnímu panelu. Tvůrci pojali celou stezku jako doplněk k výukovým pro-

FOTO: ARCHIV PROGRAMU BLÍZ PŘÍRODĚ

gramům, jimiž jen za loňský rok podle vyjádření Jana Mayera prošlo na 360 žáků a studentů.

Z tohoto pojetí plyne několik věcí. Především to, že jednotlivá zastavení stezky, kterých je včetně ptačí pozorovatelný celkem deset, nespojuje žádné značení v terénu. Absolvovat její trasu bez průvodce nebo mapky, kterou ZO ČSOP Alces zájemcům poskytuje, je tak malým dobrodružstvím. Druhým důsledkem je širší záběr a informativní pojetí stezky, která se nevěnuje jen vlastní rezervaci a tomu, co v ní můžeme vidět.

Informační tabule okem kritickým

Zřejmé je to už u úvodní tabule č. 1 nazvané Chráněná území. Představuje tři chráněné krajinné oblasti Moravskoslezského kraje a informaci doplňuje seznam a mapka Ostravy s vyznačenými maloplošnými chráněnými územími. Po chvíli zkoumání na ní pozornější naleznou číslo 5, které patří Rezavce. Bohužel čísla jsou skutečně miniaturní a pro návštěvníky s horším zrakem jen obtížně čitelná. Pokud půjdete s průvodcem, nebo si do mobilu načtete dodatkové informace pomocí tzv. QR kódu, dozvíte se o těchto územích více. Krátké texty o CHKO jsou psané spíše pro poučené a nevyhnuly se cizím výrazům, které mnoho lidí, kteří tudy chodí na vycházku kolem Odry, spíše odradí. Nebo myslíte, že budou vědět, co si představit pod pseudokrasovými jevy, druhotnými smrčinami, mikroreléfem a aluviálními loukami? Zřejmě jim tyto informace nejsou určeny. Ale pro koho je tu tvůrce stezky umístil?

Pokračujeme dále po břehu Odry kolem krásné louky a u parovodu máme zastávku č. 2 Přírodní rezervace Rezavka, která podává základní fakta o celém území. Nerozčleněný text doplňují dvě velké fotografie, kterým by slušely popisky, a barevná historická mapa. Po bližší prohlídce v ní pozorný návštěvník objeví nepřilíh zřetelně zakreslenou trasu rychlostní komunikace. Pro vytvoření představy o tom, jak se celé území v souvislosti se zásahy člověka proměnilo, by ale bylo zajímavější vidět, kudy vede nové koryto regulované Odry, kde jsou hranice rezervace, do níž právě vstupujeme, a na kterém místě právě stojíme.

Po chvíli přijdeme kolem železničního náspu a starého ramene Odry k třetí zastávce věnované lužnímu lesu. V souladu s výukovou koncepcí stezky se zde dozvíme nejprve obecně o tom, co je a jak funguje lužní les, a poté i o rostlinách, které rostou v rezervaci. Pás fotografií s popisky přehledně ukazuje hlavní dřeviny lesa. Květeně přírodní rezervace je věnováno 4. zastavení na palouku u železniční trati. Panelu dominuje krásný detail lilie zlatohlavé, který ale není popsán, i když je tato rostlina i ve znaku rezervace, který je součástí každého panelu. Popis chybí i u centrální fotografie. Pás podařených

FOTO: ARCHIV PROGRAMU BLÍZ PŘÍRODĚ

fotografií kvetoucích rostlin trochu překvapivě nezahrnuje druhy jmenované v textu, s výjimkou vzácného hvězdnatce čemeřicovitého. Ve stejném stylu je vyveden i panel č. 5 věnovaný mokřadům. Na rozdíl od ostatních panelů jsou zde místo souvislého textu použity výrazné odrážky. Dosti nečekaně a neorganicky působí další panel na hrázi rybníka, č. 6, který zve k návštěvě Záchrané stanice pro volně žijící živočichy v Bartošovicích a minirezervaci obojživelníků v Palkovických hůrkách. Vhodnější by bylo takovýto panel umís-

Novým trendem jsou tzv. naučné stezky v mobilu – informace stahované z internetu prostřednictvím QR kódů a beetagů (vlevo).

tit na závěr stezky jako nabídku návštěvníkům, kam dále by mohli vyrazit za poznáváním přírody v okolí Ostravy.

Seďmé zastavení je věnováno obojživelníkům a plazům. Oproti předchozím tabulím panelu dominují dvě řady kvalitních fotografií s popisky. Za pozornost stojí i výstižný úvodní text, který na vysokém zastoupení této velmi ohrožené skupiny organizmů stručně a jasně objasňuje velký význam rezervace Rezavka. Z mého pohledu nejpočetnější panel celé stezky.

U osmého panelu, věnovanému rybníkářství v Poodří, se nachází ptačí pozorovatelná, ze které je krásný výhled na rybník a jeho ptačí obyvatel. ZO ČSOP Alces vybudovala kromě pozorovatelné i podložky pro podporu hnízdění rybáků. Tématem devátého panelu jsou ptáci. Panel je graficky stejně řešený jako u obojživelníků. Dominují mu povedené fotografie ptáků s popisky, ale úvodní text je oproti sedmému panelu velmi krátký a spíše obecný. Závěrečný panel je věnovaný savcům v rezervaci.

Před cestou

Pokud se jako já rozhodnete stezku navštívit bez mapky a doprovodu průvodce, můžete vcelku snadno projít většinu zastavení. Dovedou vás k nim vyšlapané pěšiny. Jen panel s pozorovatelnou, který je na opačném břehu rybníka, a zastavení se savci leží poněkud stranou a dojít k nim není tak jednoduché.

Vyznačení stezky by ji nepochybně zpřístupnilo většímu okruhu návštěvníků. Trasa je ale vedena přímo cent-

rem rezervace a ZO ČSOP Alces se dopadů většího provozu obává, proto zatím značky v terénu chybí.

Nesporným pozitivem panelů je kvalita fotografií a jejich tisku. Zejména díky nim a dostatku bílé plochy kolem fotografií tabule působí přehledně a svěže. Černé písmo na bílém podkladu je dostatečně veliké a pohodlně čitelné. Přidanou hodnotou jsou rovněž tzv. beetagy či QR kódy na dřevěných rámech, které odkazují na webové stránky www.dohaje.cz, na kterých se nacházejí další doplňující informace.

Návštěva Rezavky, zelené oázy uprostřed průmyslové krajiny, určitě stojí za to. Pokud si ji ale chcete plně vychutnat a nechcete bloudit, domluvte si průvodce ze ZO ČSOP Alces. ☒

Autor je konzultantem interpretace místního dědictví. Kontakt – ladaptacek@email.cz

Poznámka na okraj – informační nebo interpretační?

Pod pojmem naučné stezky se u nás často prezentují informačně zaměřené panely, které se snaží sdělit především faktické informace. Trend ve světě a postupně i u nás je ale trochu jiný. Od informačních panelů se jde k panelům interpretačním. Jaký je mezi nimi rozdíl? Interpretační panely jsou na faktických informacích založeny, ale s informací dále pracují. Snaží se zdravě provokovat, aby vyvolaly zájem, diskusi, otázky, hledají propojení mezi světem návštěvníka a prezentovaným jevem, a konečně odhalují věci, které na první pohled nejsou zřejmé a budou návštěvníka zajímat. Cílem interpretačního panelu tak není předat určité penzum faktů, ale probudit u něj zájem, přivést jej k hlubšímu zamyšlení, navodit určitý pocit – třeba obdivu k přírodním krásám a touhu po jejich zachování.

FOTO: LADISLAV PTÁČEK

S KARLEM KŘÍŽEM

V dnešním krátkém rozhovoru bychom vám rádi představili nového místopředsedu Českého svazu ochránců přírody.

TEXT JAN MORAVEC

Odkdy jsi členem ČSOP?

Moje první setkání s ČSOP bylo v roce 1992. Tehdy jsem dělal u Lesního závodu Kácov a s vlašimskou ČSOP jsme řešili kácení v rezervaci Na Ostrově u Nemíže, kterou mimochodem v současné době ČSOP vykupuje. Bavili jsme se pak i o jiných věcech – já už tou dobou dělal dobrovolnou „ochranařinu“, jezdit jsem třeba na Slovensko hlídat dravce, už od střední školy jsem se zabýval ochranou vzácných druhů dřevin. A na základě tohoto, dnes už vím, že osudového setkání jsem se stal členem ČSOP.

Vzácným a ohroženým dřevinám se věnuješ dodnes, mimo jiné jako odborný garant. Co všechno si pod tím může člověk představit?

Pod tím si člověk může představit širokou škálu mnoha desítek druhů stromů i keřů, které z naší přírody ubývají. Ať již z jakýchkoli důvodů. Většinou však vinou člověka.

Můžeš uvést nějaké příklady?

ČSOP dlouho dělá na projektu tis. Ten jednoznačně ubývá vinou člověka. Ne proto, že by mu ničil podmínky, ale že ho dříve vytěžil takové množství, že už dnes zůstává jen na pár místech. A vinou lidí se nemůže ani příliš množit, protože máme nadměrně vysoké stavy zvěře a ta ho prostě vypase. Což je problém nejen tisíců. Samozřejmě jsou i další. ČSOP se dlouhodobě zabývá lýkovicem, ohroženými druhy jeřábů a tak dále. Můj oblíbený keř, respektive polokeř, je zimozelen okoličnatý. Dneska asi neohroženější dřevina u nás.

Mohl bys zimozelen nějak představit?

Je to stálezelený polokeř, vysoký mezi pěti a dvaceti centimetry. Má tuhé

O dobrovolnících, profesionálech a zimozelenu

kožovité ostře zubaté kopinaté listky, květy má v okolíku. Když ho svého času bylo docela dost, přidával se dokonce do věnečků, protože jeho květy jsou velice pěkné, takové narůžovělé. Roste na chudých půdách, typický je pro něj kdysi pastevní les nebo řídkce zarostlá pastvina. Nemá rád žádnou konkurenci a navíc má mykorrhizickou vazbu, takže nejde přesazovat. Stačí, aby přes místo jeho výskytu přešlo stádo prasat, které ho vyryje, a v tu chvíli tam zimozelen končí. Není schopen se příliš regenerovat.

Kolik je u nás lokalit?

Já jsem to v roce 1998 zkoušel revidovat. Nedá se to zjistit přesně. Podle herbářových položek, které jsem dohledal, jich mohlo být tak sto až sto padesát. Dneska je silných a životaschopných lokalit známo tak pět, sedm. A ne víc jak dvacet dalších drobných lokalit. Ale může to být dáno i tím, že zimozelen je skutečně nenápadný keř a ne každý ho zná. Takže když poprvé přijdete do lesa a hledáte ho, spletete si ho například s růžicí jestřábníku. Je potřeba se ho naučit poznávat, „nakoukat ho“.

Je nějaká jiná šance, jak mu pomoci, než důsledná ochrana těch několika lokalit?

Žádná jiná šance podle mě není. Zkoušeli jsme ho pěstovat, zkoušel to dokonce i výzkumný ústav v Průhoncích, avšak marně. Když z něj odeberete vzorky a dáte je na agar, tak rostou, ale jakmile se pokusíte přesadit ho a dál pěstovat v půdě, tak odumře. Pravděpodobně kvůli té mykorrhize, bez níž není schopen fungovat. Co se týká přesazování celých rostlin, některé pokusy byly i úspěšné, ale maximálně na pár let a většina těch přesazených lokalit zanikla téměř okamžitě. Takže nezbyvá než ochránit ty stávající rostliny. Což ale v podstatě stačí. U hlavních lokalit to znamená ta místa nevykácet, ale řeč

FOTO: PAVEL JAKUBŮV

je o pár desítkách metrů čtverečních, les okolo se dál může obnovovat, takže žádná velká hospodářská újma tím nevznikne.

Říkal jsi ale, že jsou to bývalé pastviny?

Většina stávajících lokalit je v řídkém borovém či duboborovém lese. Co by se stalo, kdyby se to vykácelo a udržovalo jako pastvina, je nevyzkoušené. Jediné, co je vyzkoušené, co spolehlivě funguje, je ten řídký les.

Když se vrátíme do Vlašimi – roky jsi ve vedení největší základní organizace, která má přes dvě stě členů a několik desítek zaměstnanců. Jak takhle velká organizace vlastně funguje?

ČSOP Vlašim má asi pětadvacet stálých zaměstnanců, v sezóně se jejich počet zvedá podle potřeby třeba až na padesát. Z toho je jasné, že tato organizace musí fungovat z hlediska ekonomického částečně jako firma – když máte zaměstnance, tak je prostě musíte zaplatit. Na západě je zcela běžné, že neziskové organizace nejsou živý pouze z grantů nebo z toho, co jim někdo dá, ale běžně tam realizují zakázky ve svém oboru. Rozdíl mezi firmami a neziskovkami však je, že v neziskovce si zisk nerozdělí vedení, nejsou zde

žádné dividendy z toho, co se vydělá, peníze se použijí na činnosti, na které jde peníze obtížněji sehnat. My třeba používáme vydělané peníze na dofinancování stanice pro zraněné živočichy nebo na ekologickou výchovu.

Je v takovéhle organizaci i nějaký spolkový život, nebo ty dvě stovky členů jsou spíše morální, případně finanční podpora?

U nás funguje bohatý spolkový život. Snažíme se, pokud se organizují nějaké akce, aby se do nich běžní členové nejen zapojili, ale aby alespoň částečně na jejich bedra padala i jejich organizace. Myslím, že se nám to docela daří, což mohli všichni vidět, když u nás před dvěma lety bylo setkání ČSOP. Ten tým, který to pořádal, byl z víc jak padesáti procent složen z lidí, kteří nejsou profesionální zaměstnanci. Při ekocentru fungují oddíly mladých ochránců přírody, fungují tam maminky s malými dětmi, což jsou lidi, kteří to dělají čistě dobrovolně. Pořádáme pravidelně různá setkání, brigády a tak dále. Mimochodem, naší snahou je, aby i ve výboru organizace bylo co nejvíce lidí mimo zaměstnance.

Kolik se sejde na takových akcích lidí?

Samozřejmě, že se nikdy nesejde všech dvě stě členů, ani na členské schůzi. Řada z členů funguje jednoznačně jako morální podpora. A někteří se zabývají nějakou svojí malou lokální ochrannářskou činností v místě, kde bydlí. Řekněme, že aktivně zapojených do činnosti organizace je tak kolem poloviny našich členů a velmi aktivně tak kolem padesátky.

Mluvil jsi o brigádách – znamená to, že vedle profesionální činnosti děláte i dobrovolnické, členské brigády?

Samozřejmě. Členské brigády se snažíme dělat minimálně dvakrát do roka,

Ing. Karel Kříž (* 1974)

Vzděláním lesní inženýr, odborný garant ČSOP programu ohrožené druhy dřevin. Jednatel a profesionální pracovník ZO ČSOP Vlašim, místopředseda Okresního sdružení ČSOP Benešov. Od března 2012 místopředseda Českého svazu ochránců přírody.

většinou na územích, která spravujeme v rámci pozemkového spolku.

A nedělá problémy, že někdo je za práci placen a někdo ne?

Pokud jdu na takovou brigádu, tak za tu práci samozřejmě nejsem placen. Jdu tam v tu sobotu nebo neděli jako člen, zadarmo, ne jako profík.

Já myslím obecně, ne na konkrétní brigádě.

Ne, nedělá to žádné problémy. Naši členové chápou, že jsme za práci placeni. Konec konců rozvoj, který naše organizace zažívá, je díky tomu, že máme placené zaměstnance. Asi každá organizace, která začne dělat nějakou činnost, dojde k bodu zlomu, kdy se buď musí zprofesionalizovat, a nebo se ten rozvoj zastaví, protože lidi mají jenom jeden čas a víc už toho nemohou zvládnout. Takové to bylo i ve Vlašimi. My jsme také na začátku byli všichni dobrovolníci. Když jsem v roce 1993 nastoupil na civilní službu, byl jsem jediný „profesionál“. A pak jsme došli k tomu bodu zlomu, začali jsme nabírat zaměstnance a pomaličku organizaci rozvíjet.

Řadu organizací právě tento bod zlomu rozloží. Máte nějaký recept, jak se tomu vyhnout?

Já nevím. Základem myslím je, že lidi v organizaci si musejí věřit. U nás ti, kteří to rozjížděli a dnes stojí většina z nich v čele, mají mezi sebou absolutní důvěru. Jakmile se podrazí, tak je to špatné; nám se to taky už stalo, ale podařilo se nám to ustát. A pak taky může být problém, že řada organizací zůstává mrňavých – přijmeme další členy, oni nás přehlasují, se vším, co jsme doteďka dokázali, odejdou, a konec. Vlašimská základka se hned na začátku rychle zvedla na několik desítek členů. Spolek není o tom, že se sejdou tři nebo pět lidí a budou se bát přijmout někoho dalšího. Spolek je o spolkovém životě a spolkový život funguje tehdy, když těch členů je dost. Jakmile začnou přibývat členové, tak se může rozvíjet i činnost.

Na sněmu jsi byl zvolen místopředsedou celého Svazu. S jakou ideou jsi do toho šel?

Když mě Libor Ambrozek oslovil, že by se mnou chtěl do té volby v tandemu jít, zprvu jsem mu to několikrát odmítl, protože mám v ČSOP Vlašim práce spoustu. Nakonec jsme se ale domluvili, že ano. S Liborem spolupracujeme už

dlouho, myslím, že se dobře doplňujeme a docela si sedíme i lidsky, což považuji za velmi důležité. Hlavním cílem, se kterým jsem kandidoval, bylo pokusit se nějakým způsobem zlomit úbytek členské základny ČSOP, nějak nastartovat, aby nám začali členové opět přibývat.

Proč členové ubývají?

Pominu-li aktuálně velký úbytek dětí – to všichni víme, proč se tak stalo – tak členové ubývají všem organizacím. V téhle společnosti je trend se příliš nikde neorganizovat. ČSOP sice členové ubývají, ale přibývají mu příznivci. Dneska máme víc příznivců než členů.

Příznivci nestačí? Potřebuje ČSOP za každou cenu členy?

Když se bavíte třeba s politiky o nějaké změně zákona, tak s vámi jedná úplně jinak, když máte za sebou sto tisíc členů, než když za sebou máte členů sto. ČSOP se snaží prosazovat umírněný, konstruktivní a dlouhodobě stabilní názor na ochranu přírody, má představu, jak by měla ochrana přírody v tomhle státě vypadat, jaké změny by měly a neměly být udělané v zákonu o ochraně přírody a krajiny. A bez silné členské základny se dá toto jen velmi obtížně prosazovat; o příznivce, kteří nejsou nijak evidováni, se v tomto případě opírat nelze. I vzhledem k účasti v různých odborných orgánech a vyjadřování se k aktuálním problémům potřebujete mít silnou členskou základnu, ve které se dá najít široké spektrum odborníků na různé problematiky. A v neposlední řadě při organizování různých akcí, kampaní, brigád...

Máš nějakou představu, jak členskou základnu zvýšit?

ČSOP musí především svým stávajícím, ale i potenciálním členům nabídnout širokou škálu aktivit, které je zaujmou a budou je bavit. Máme přes 300 základních organizací a paleta jejich činností je opravdu pestrá. V tom je i naše výhoda oproti jiným ochrannářským organizacím. Mnohdy ale chybí koordinace z ústředí, a to by podle mě chtělo změnit. A také je důležité začít být více vidět, vyjadřovat se k důležitým kauzám a veřejně prezentovat své názory. Tím nemyslím, že bychom se měli radikalizovat a pořádat demonstrace či blokady. Rozhodně nás ale musí být více slyšet. ☒

FOTO: ARCHIV MUZEA

TEXT PRACOVNÍCI PODBRDSKÉHO MUZEA

Podbrdské muzeum se nachází v historickém jádru města Rožmitál pod Třemšínem v nově zrekonstruovaném areálu továrního komplexu Agrostroj.

O Rožmitálu

Širokou a mělkou kotlinu, v níž se Rožmitál v nadmořské výšce 510 m nachází, obepínají jako zelená podkova hluboké lesy s nejvyšším vrcholem Brd Tokem (865 m n. m.). Drsné a nevlídné podnebí nelákalo pravděpodobně lidi k osídlování, a proto bylo Rožmitálsko zalidněno později než okolní krajiny.

FOTO: ARCHIV MUZEA

Zalidnění postupovalo jen velmi zvolna od východu kolem říčky Vlčavy, kde byla osada zvaná Antiqua civitas (Staré město), dnešního Starého Rožmitálu, kde je možno předpokládat i původní sídlo rodu Buziců s erbem černé kančí hlavy na zlatém štítě, předků pánů z Rožmitálu. Poté, co bylo sídlo pána kraje přeneseno z původního Starého Rožmitálu níže, vznikl na pahorku mezi bažinami blatný hrad. Snad podle šípkových růží byl hrad nazván, podle tehdejší módy německy, Rosenthal. Na východ od hradu, mezi dvěma rybníky, které poskytovaly přirozenou ochranu, vznikla ve 13. století osada, z části přiléhající k hradu a na otevřených místech obehnaná valy a vodním příkopem. Tak byl položen základ městu Rožmitálu i jeho jedinečnému vodnímu obrannému systému, dnes zvanému rožmitálské Benátky, které dodávají městu jeho charakteristickou atmosféru.

K návštěvě města a jeho okolí vybízí řada pamětihodností. Nejstarší památkou Rožmitálu je farní kostel Povýšení svatého Kříže ve Starém Rožmitálu, v dnešní podobě barokní, s dochovanými kamennými gotickými portály, datovanými do let 1230–1240. V kostele se nacházejí nádherné varhany z roku 1750, na něž hrával rožmitálský kantor a regenschori Jakub Jan Ryba. Zde také v roce 1795 poprvé zazněla jeho slavná Česká mše vánoční „Hej mistře“. Navštívit můžete také Rybův hrob na hřbitově ve Starém Rožmitále a mohyly v lese nad nedalekou obcí Votuš, v místě, kde „uštvaný génius“ spáchal sebevraždu.

Expozice muzea

Podrobné informace o životě a díle rožmitálského kantora J. J. Ryby i o historii kraje dostanete právě v nově vzniklém Podbrdském muzeu. Rozsáhlý muzejní komplex má několik samostatných expozic:

Expozice pánů z Rožmitálu nabízí exkurzi do doby, kdy město a okolí osídlil rod Buziců. Prostor stylizovaný do období vrcholného středověku seznámí návštěvníky s nejvýznamnějšími osobnostmi rodu. Patří sem Jaroslav Lev z Rožmitálu, který podnikl v letech 1465–1467 ve službách svého švagra, českého krále Jiřího z Poděbrad, diplomatickou cestu „z Čech až na konec světa“, jeho sestra Johana z Rožmitálu, druhá manželka krále Jiřího z Poděbrad, a Jaroslavův syn Zdeněk Lev z Rožmitálu, nejvyšší sudí a od roku 1507 nejvyšší pražský purkrabí.

Expozice **Jak se žilo na Podbrdsku** je příběhem krajiny a člověka. Člověka, který se zde usadil, našel zde svůj domov a díky přírodě i obživu. Návštěvník se seznámí s brdskou přírodou, tradicemi řemesly, životem zdejších obyvatel a nahlédne do venkovské světnice i do městské domácnosti na počátku minulého století. Galerie osobností nabízí všechny významné osobnosti, jež se v Rožmitále narodily, nebo zde část života pobývaly. Velké pozornosti se těší slavná katedrála sv. Víta i rozsáhlá sbírka vyřezávaných erbů českých měst a šlechtických rodů z rukou místních lidových umělců. Expozice je v sekci přírody interaktivní, doplněná filmem a projekcí nejstarších fotografií města.

Podbrdské muzeum

Zelená karta je program, který propaguje přírodní a kulturní hodnoty v České republice. V rámci programu spolupracuje ČSOP s řadou organizací, které poskytují členům ČSOP slevy na své služby či zboží. Jedním z nových partnerů programu je i Podbrdské muzeum.

FOTO: ARCHIV MUZEA

FOTO: ARCHIV MUZEA

FOTO: ARCHIV MUZEA

expoziční provázejí úryvky z vlastního životopisu J. J. Ryby, dokumenty nebo jejich faksimile a historické nástroje. Velkoryse pojatý životopis zahrnuje období od předků až po žijící potomky.

Expozice historických automobilů nabízí nejužší sbírku vozů Aero, které jsou legendou české automobilové historie. Kolekce 32 vozů představuje všechny typy značky Aero od modelu Aero 500, vyrobeného v roce 1929, až po poslední poválečný model Aero Minor.

Stodola dokumentuje řemeslnou zručnost obyvatel Podbrdsku. Vystavené nářadí a nástroje doprovázejí člověka od kolébky až do hrobu a nesměly chybět v žádné domácnosti.

Moderní muzejní komplex splňuje požadavky každého návštěvníka, je přitažlivý pro všechny věkové kategorie, laiky i odborníky. Všechny expozice jsou doplněny audiovizuální technikou, v expozici J. J. Ryby je možnost poslechu ukázek Rybovy hudební tvorby. Moderní, bezbariérové prostředí nabízí možnost občerstvení (automat na kávu), k dispozici je i přebalovací pult a mikrovlnná trouba.

Součástí muzea je i **dětské hřiště**, situované na břeh rybníka Kuchynky, určené nejen návštěvníkům muzea. Nevšedním lákadlem je zděný vyhlídkový maják a krytý altán – učebna.

Pro letošní návštěvníky

Zcela novým exponátem, zapůjčeným na letošní sezónu, je **figura Fabiána**, dobrého ducha brdských lesů. Sošky Fabiánů ze šišek, kůry, mechu, trav

a lišejníků si dříve lidé vyráběli doma. Mnoho se jich nedochovalo. Podbrdské muzeum vám nabízí v expozici přírody setkání s Fabiánem, který patří k vzácným unikátům. Je 78 cm vysoký, cca 140 let starý a rozhodně stojí za zhlédnutí.

Od 8. 6. do 27. 9. 2012 můžete navštívit interaktivní výstavu s přírodovědnou tematikou **Stromy jako domy – život na stromě, ve stromě a pod stromy** (zapůjčenou od Moravského zemského muzea v Brně). Výstava seznamuje se třemi základními biotopy. V každém biotopu se nachází kolekce preparátů savců, ptáků, obojživelníků, hmyzu, modelů hub, lesních plodů a dalších.

Významné osobnosti města si Rožmitálští každoročně připomínají na letní historické slavnosti **Den s českou královnou**. Ta letošní se uskuteční 30. června, kdy Rožmitál opět navštíví královna Johanka se svým doprovodem. Slavnost se odehrává na náměstí a v přilehlém okolí. Začíná v 10.00 hodin jarmarkem lidových řemesel, v zámecké zahradě jsou připraveny středověké hry pro děti, slavnost pravidelně doplňuje výstava dětských výtvarných prací, výstava drobného zvířectva, pohádka pro děti. Slavnostní odpoledne začíná historickým průvodem a pokračuje bohatým programem, ve kterém se sejdou herci, zpěváci, kejklíři a hudebníci. Vyvrcholením letošní slavnosti bude obrovská středověká bitva, program pak bude pokračovat do pozdních večerních hodin. ☞

Kontakt - pm@podbrdskemuzeum.cz

Praktické informace

Podbrdské muzeum je otevřeno od března do poloviny prosince denně mimo pondělí.

Členové ČSOP mají v rámci programu Zelená karta po předložení průkazky slevu na vstupném 10–20 Kč dle typu vstupného.

Bližší informace o muzeu na www.podbrdskemuzeum.cz.

Stalo se ...

- Zimní kolo Živé zahrady bylo již tradičně spojeno s malovací soutěží. Při letošním malování jsme se zaměřili hned na tři ptačí druhy – zvonka, čížka a stehlíka. Přišlo mnoho krásných, různě výtvarně zpracovaných obrázků a porota měla opět nelehkou práci. Z celkem 94 obrázků nakonec ocenila tyto: kategorie 3–6 let: 1. místo Tereza Paúrová, 2. místo Natálie Fexová, 3. místo Zdeněk Palán; kategorie 7–8 let: 1. místo Barbora Růžičková,

KRESBA: MICHAELA TOMÁŠKOVÁ

- 2. místo Annabelle Blount, 3. místo Alena Pelikánová; kategorie 9–10 let: 1. místo Matěj Valíček, 2. místo Nela Koutná, 3. místo Markéta Fialová, kategorie 11–12 let: 1. místo Ivana Huňová, 2. místo Dan Špindler, 3. místo Jan Nesvadba; kategorie 13–16 let: 1. místo Michaela Tomášková, 2. místo Petra Vašíková, 3. místo Bára Stýblová; čestné uznání: Václav Hlaváč + Václav Šulc, Přírodovědný kroužek ZŠ Břidličná. Vítězné obrázky si můžete prohlédnout na zivazahrada.csop.cz, všechny zaslané kresby pak budou vystaveny v ekocentru pražského Domu ochránců přírody.
- 18. ledna byl dokončen a veřejnosti slavnostně představen poslední z „loňských“ projektů realizovaných v rámci programu Blíž přírodě – ornitologická pozorovatelná v Litovického rybníka. Spolupráce s generálním partnerem ČSOP – firmou NET4GAS – pokračuje i v letošním

FOTO: ČSOP ZVONEČEK

roce, další várka projektů na zajímavých lokalitách se již připravuje. V minulosti zpřístupněné lokality jsou pak oživovány různými aktivitami, jako jsou odborné exkurze pro veřejnost či výtvarná soutěž pro děti. Bližší informace o programu na www.blizprirode.cz či blizprirode.csop.cz.

- Začátkem roku 2012 byly akreditovány dva nové pozemkové spolky, shodou okolností oba působící na jižní Moravě – Pozemkový spolek Nosperk, zřízený stejnojmenným občanským sdružením, a Pozemkový spolek Sorbus, zřízený občanským sdružením Sorbus. Šest pozemkových spolků během roku 2011 ukončilo činnost nebo nesplnilo podmínky pro prodloužení akreditace, takže ke konci dubna bylo Českým svazem ochránců přírody akreditováno 58 pozemkových spolků, z toho 25 zřízených organizacemi mimo ČSOP. Kompletní adresář pozemkových spolků včetně podrobností o jimi spravovaných lokalitách naleznete na webových stránkách pozemkovespolky.csop.cz.

ZVÍŘE V nouzi

Veřejná sbírka na podporu záchranných stanic vstoupila v říjnu 2011 do třetího tříletého období. V březnu bylo mezi záchranné stanice díky ní rozděleno dalších **322 000 Kč**.

Své dary na provoz záchranných stanic pro handicapované volně žijící živočichy můžete posílat na **účet č. 33553322/0800**. Bližší informace o sbírce i záchranných stanicích získáte na www.zvirevnuzi.cz.

- 24. a 25. března se v Ústí nad Labem sešel VIII. Sněm ČSOP. Zástupci ČSOP z celé republiky zvolili na další tři roky nové vedení Svazu, definovali úkoly, kterými se bude ČSOP zabývat, a vyjádřili se k různým aktuálním problémům naší přírody. V čele Svazu bude stát v následujících letech staronový předseda Libor Ambrozek a nový výkonný místopředseda Karel Kříž (viz rozhovor na str. 20–21) spolu s Ústřední výkonnou radou, která se z více jak třetiny obměnila. Z aktuálních problémů se nejvíce

FOTO: JAN MORÁVEČ

diskutovala těžba ložisek břidlicového plynu, kterou ČSOP považuje za velké nebezpečí pro naši přírodu a krajinu, a proto se staví i proti povolování průzkumných vrtů. Celé usnesení sněmu lze nalézt na www.csop.cz. Ke sněmu viz též úvodník na str. 1.

- Český svaz ochránců přírody se v průběhu času vyjadřoval i k dalším aktuálním tématům. 21. března 2012 odeslal Ministerstvu životního prostředí vyjádření k dokumentaci vlivů záměru „Plavební

stupeň Děčín“, v němž požaduje, aby zpracovatel posouzení této dokumentace vrátil vzhledem k řadě konkrétně uváděných nedostatků (mimo jiné bagatelizace příčné překážky na fragmentaci toku, nedostatečné vyhodnocení negativního zásahu z hlediska především ichtyofauny...) dokumentaci k dopracování a aby v případě prosazení rozhodnutí o výstavbě plavebního stupně byla nejdříve, ještě před jeho výstavbou, provedena veškerá kompenzační opatření na „zmírnění“ významného negativního vlivu stupně! V reakci na zpolitizovaný projekt výstavby na Zlatém vrchu u Bečova, hrozcí vážným narušením unikátní historické krajiny Bečovska, vydal ČSOP prohlášení, v němž apeloval na všechny zodpovědné osoby a instituce nejen v tomto konkrétním případě, ale i ve všech obdobných, aby při rozhodování o projektech se zjevným zásahem do krajiny braly v úvahu primárně odborné argumenty institucí, které se otázkami krajinného rázu a historické krajiny dlouhodobě profesionálně zabývají, nikoli argumenty subjektů, které mají na kontroverzních projektech zjevně osobní ekonomické zájmy. Na nešťastnou medializaci údajné škodlivosti záchranných transferů obojživelníků přes frekventované komunikace reagoval ČSOP zveřejněním odborného stanoviska, v němž zdůrazňuje, že přenašení obojživelníků přes komunikace sice není ideálním řešením (mnohem účinnější a k obojživelníkům ohleduplnější je v kritických úsecích komunikací budovat vhodné podchody v kombinaci s naváděcím zařízením), při dodržení správných postupů a metodik je však rozhodně lepším řešením,

Ocenění „Příroda děkuje“
bylo uděleno MVDr. Josefu Zítkovi ze ZO ČSOP Křížová

Ocenění „Svaz děkuje“
bylo uděleno

- Janě Černé ze ZO ČSOP Zlatá studánka
- Zdeňku Karlíkovi ze ZO ČSOP Olomouc
- Petru Kuncovi ze ZO ČSOP Hloučela
- RNDr. Jitce Loubové ze ZO ČSOP Botič – Rokytky

než nedělat nic; tisícům dobrovolníků, kteří se jaro co jaro této činnosti věnují, patří poděkování, a ne veřejné odsouzení! (k tématu též článek na str. 5). Plná znění těchto prohlášení a stanovisek naleznete v archivu aktualit na www.csop.cz.

- 13.–15. dubna se uskutečnilo již tradiční Výroční shromáždění pozemkových spolků, letos však ve zcela netradičním prostředí – v hornolužickém klášteře Marienthal. Setkání jsme totiž uspořádali jako součást mezinárodní konference „Pozemkové spolky jako efektivní forma přeshraniční spolupráce na podporu biodiverzity“. Součástí byly i dvě inspirativní exkurze – v bývalém vojenském cvičišti Daubaner wald, které převzala nadace Deutsche

FOTO: JAN MORÁVEČ

FOTO: JAN MORÁVEČ

Bundesstiftung Umwelt a v spolupráci se Spolkovými lesy (obdoba našich Vojenských lesů a statků) tam hospodaří tak, aby byla zachována jeho velká přírodní hodnota, a u pozemkového spolku Lunaria na Frýdlantsku. Dík patří Pozemkovému spolku Čmelák, který akci zajišťoval.

- Český svaz ochránců přírody byl již podruhé partnerem pražského veletrhu FOR PETS, který se uskutečnil ve dnech 12.–15. dubna 2012. Díky tomu se na něm mohli

FOTO: PATRIK ŠLÁMA

návštěvníci vedle nejrůznějších domácích mazlíčků setkat i s prezentací Národní sítě záchranných stanic. Stánek ČSOP nabízel i neobvyklou možnost zblízka se seznámit s některými trvale handicapovanými zvířaty ze záchranných stanic, jako například s ježkem, výrem či netopýřem. Z lidí, kteří využili možnosti a hned na místě na provoz záchranných stanic přispěli, bylo vylosováno dvanáct, kteří mají možnost zúčastnit se speciální exkurze do některé ze středočeských záchranných stanic.

- Byla uzavřena dohoda o spolupráci mezi Národní sítí záchranných stanic a Hasičským záchranným sborem při poskytování pomoci zraněným či jinak handicapovaným volně žijícím živočichům. Že pracovníci záchranných stanic v některých případech potřebují pomoc při odchytu a vyprošťování zvířat uvízlých ve výšce nebo nad volnou hloubkou, z vodní hladiny nebo při kolizi s dopravním prostředkem – zejména využití techniky, jako jsou vysokozdvížeň plošiny, žebříky, čluny apod. – si dovede představit leckdo. Už méně lidí si uvědomuje, že odborná pomoc a zkušenost s volně žijícími druhy zvířat je přínosem také pro hasiče. Znalost vzorců chování volně žijících zvířat, když jsou vyděšená, zraněná a připravená bojovat o život nebo bránit mláďata, je předpokladem úspěšného a hlavně bezpečného odchytu. Hasiči si tak nyní mohou vyžádat asistenci pracovníků záchranných stanic u zásahu nebo telefonicky konzultovat nevhodnější postup. Odchycená zvířata může záchranná stanice přímo na místě zásahu převzít a zajistit vše potřebné od určení druhu až po zajištění veterinárního ošetření. Záchranné stanice se bez občasných pomoci hasičů neobejdou, i když ji využívají jen v těch opravdu naléhavých případech. Jsou proto rády, když mohou za technickou pomoc nabídnout svoje odborné znalosti a zkušenosti se zvířaty.

FOTO: EVA ZATLOUKALOVÁ

naučných stezek v rámci programu Blíž přírodě. Největší úspěch slavily informace o projektu ČSOP Živá zahrada. Kromě panelu s informacemi si mohli zájemci zblízka prohlédnout ukázkou hmyzího hotelu. Toho se také týkalo nejvíce dotazů kolemjdoucích. Někteří návštěvníci viděli podobné stavby v Anglii, Francii nebo v Rakousku, málokdo ale měl představu o tom, k čemu takový „hotel“ vlastně slouží. Presentaci ČSOP na Floře připravilo Regionální sdružení Iris v Prostějově; podrobnější informace najdete na jejich webu www.iris.cz.

- Český svaz ochránců přírody se letos poprvé prezentoval i na výstavě Flora Olomouc. Kromě různých informačních tiskovin zde byly k vidění především panely s fotografiemi a popisem jednotlivých aktivit ČSOP. Návštěvníci výstavy si tak mohli pročíst informace o pozemkových spolcích a kampani Místo pro přírodu, o činnosti ekocenter, ochraně biodiverzity, záchranných stanicích, praktické pomoci přírodě, práci s dětmi i budování

- 5.–7. května proběhl v Plumlově floristický (mini)kurs, který uspořádal ČSOP Hořepník ve spolupráci s Moravskoslezskou pobočkou České botanické společnosti. Více jak 40 lidí se mělo možnost seznámit nejen se zajímavou flórou Prostějovska, ale i s řadou lokalit v péči Pozemkového spolku Prostějovsko a s činnostmi, která na těchto lokalitách probíhá. Dle vyjádření některých účastníků byl kurs velkou inspirací pro jejich vlastní práci. Nečekanou perličkou celé akce pak bylo objevení zcela nové (třetí!) lokality vzácné ostřice přítupé (o ní více viz článek v KND Jaro/Léto 2006). Fotogalerii z akce naleznete na facebooku ČSOP.

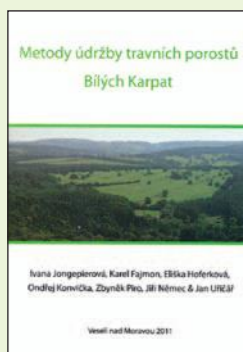
FOTO: JAN MORAVEC

ČSOP vydal ...

ČSOP Bílé Karpaty

(csop@bilekarpaty.cz, 518 326 470)

- **Metody údržby travních porostů Bílých Karpat** – metodická publikace shrnující mnohaleté zkušenosti s managementem luk

ČSOP Pro ježky

(pokorna.zuzka@seznam.cz)

- **Ježci – jak jim můžeme pomoci?** – leták o ochraně ježků

ČSOP Křivatec

(rosendorf@post.cz, 724 903 186)

- **Přírodní památka Bílá skála; Přírodní památka Zámky; Přírodní rezervace Podhoří; Přírodní památka Jablonka; Přírodní památka Ládví a Ďáblický háj; Přírodní památka Trojská; Přírodní památka Čimická údolí** – edice brožur edice „Chráněná území Prahy 8“

ČSOP Vlašim

(vlasim@csop.cz, 317 845 169)

- **Bulletin Lampetra VII** – sborník jedenácti článků, věnovaných hydrobiologii, ichtyologii a ochraně vodních ekosystémů

ČSOP Veronica

(veronica@veronica.cz, 542 422 750)

- **Národní přírodní rezervace Týřov** – další z edice informačních brožur o jednotlivých maloplošných zvláště chráněných územích, vydávaných jako příloha časopisu Veronica
- **Přírodní zahrady na dosah** – leták představující ukázkové přírodní zahrady

ÚVR ČSOP

(info@csop.cz, 222 516 115)

- **Národní síť záchranných stanic** – nová verze letáku, představujícího jeden ze základních programů ČSOP.

Stane se ...

Setkání s přírodou

V týdnu od 8. do 17. června 2012 se uskuteční 4. ročník Setkání s přírodou, jehož cílem je ukázat lidem nejrůznější „poklady za humny“. Organizátoři akcí i jejich potenciální účastníci nalezou všechny potřebné informace na www.setkanisprirodou.cz.

Setkání členů a přátel ČSOP

Tradiční Setkání členů a přátel ČSOP se letos uskuteční 7.–9. září v Podhradí v malebném údolí řeky Moravice. Jeho pořádání se po jedenácti letech ujímá opět ZO ČSOP Odry (pamětníci vzpomenou na 1. setkání na Spálovském mlýně). Program i praktické informace naleznete ve vložené pozvánce a na webu setkani.csop.cz.

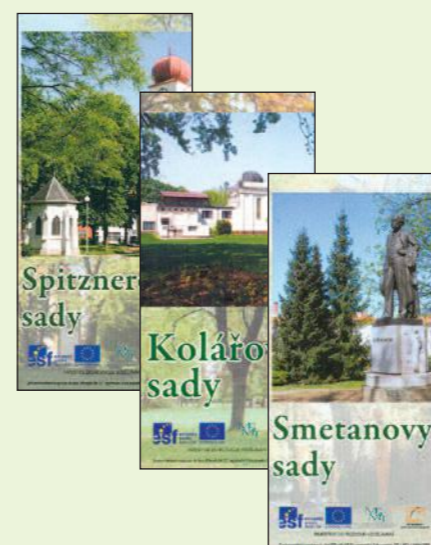
Uklidme svět!

Jarní kolo kampaně Uklidme svět! pomalu končí, podzimní proběhne v září a říjnu 2012. Sponzorem, díky němuž mohou pořadatelé získat pytle i drobné upomínkové předměty pro účastníky, je i nadále Nadace Veolia. Bližší informace naleznete na uklidmesvet.csop.cz.

Regionální sdružení ČSOP Iris

(iris@iris.cz, 582 338 278)

- **Spitzerovy sady; Smetanovy sady; Kolářovy sady** – série letáků s popisy a plány nejzajímavějších ploch veřejné zeleně v Prostějově

(v přehledu nejsou zahrnuta periodika, pohlednice, plakáty a další propagační tiskoviny)

Odkazy pomáhají Svazu

Růžena Studená, Alena Tyllová, Helena Potůčková...

První ze těchto dam pomáhala ježčím mláďatům, druhá věnovala podzim svého života opuštěným kočkám a o Heleně Potůčkové nevíme vůbec nic. Všechny tři však nějakým způsobem poznaly náš Svaz, jeho členy a jejich práci. A poznání to muselo být zajisté pozitivní, protože na Český svaz ochránců přírody pamatovaly ve svých závětech. Díky nim Svaz získal majetek v hodnotě přes 4 miliony Kč! V době, kdy rychle vysychají státní zdroje, na které jsme byli po léta zvyklí, nám tyto odkazy pomáhají stabilizovat naše nezákladnější aktivity. A přitom samozřejmě nezapomeneme ani na ježčata a opuštěné kočky, jak by si to příslušné dámy určitě přály.

Pro nám podobné neziskovky v západní Evropě či v Americe jsou dědictví ze závěti jedním z velmi důležitých finančních zdrojů. U nás, bohužel, byla tradice nevládek a vlastně i tradice mecenášství na mnoho let násilně přerušena. Obě strany si tak až po listopadu začaly nacházet cesty ke společnému cíli. Náš Svaz má oproti jiným nevládkám díky své více jak třicetileté historii velký náskok a zároveň obrovskou výhodu v tom, že si po celou dobu své existence udržuje své základní charakteristiky (praktická ochrana přírody v terénu, pomoc zvířatům v nouzi a oddílová činnost s dětmi v přírodě) v takřka nezměněné podobě. Případný zůstavitel (ten, kdo odkazuje) tak má jistotu, že i když závěť dojde k naplnění třeba až za 20 let, dědicem bude stále stejná organizace s těmi samými hodnotami a vlastnostmi, které se mu na ní líbí dnes. Nový občanský zákoník umožní v závěti či nově i v dědické smlouvě ustanovit nejenom dědice, ale i bližší podmínky toho, jak musí dědic dědictví použít. ČSOP ovšem tuto vůli dodržuje již nyní, takže odkáže-li teď někdo milion korun Českému svazu ochránců přírody s určením, že peníze mohou být použity výhradně na výkupy cenných přírodních lokalit, může mít jistotu, že se tak skutečně stane.

Odkazy, o kterých se nyní dozvídáme, jsou zárukou práce našich předchůdců druhé poloviny 90. let. Jsme si jisti, že i dnešní Svaz a naše práce umí oslovit ty, kteří váhají, komu a s čím pomoci odkazem ve své závěti.

Inspirace z Británie

Ve Velké Británii představují odkazy u velkých členských organizací, jako jsou National Trust

(3,5 milionu členů) nebo RSPB (1 milion členů), asi 20 % příjmů. Odkazy dobročinným organizacím jsou (stejně jako u přímých příbuzných) v Británii osvobozeny od 40% dědické daně.

Příjmy z odkazů jsou nejhůře předvídatelným zdrojem. Organizace na nich ale systematicky pracují. Dárci jsou oslovováni průběžně v rámci členských časopisů i během speciálních kampaní. Ze strany organizací dostávají zájemci o uzavření takovéto závěti plnou podporu, která obnáší především informační servis po telefonu, užitečné rady na webu, specializované tiskoviny a newslettery. Vedle toho mají například možnost setkat se s odborníky a nahlédnout takzvané za oponu ochrany přírody a památek.

Odkazy mohou mít podobu peněz, movitých věcí i nemovitostí. Dárci si mohou vybrat, na jaký účel bude jejich odkaz použit. Většina členů nechává organizaci možnost, aby odkaz využila v projektech, kde peníze aktuálně nejvíce potřebuje. The National Trust deklaruje, že prostředky z odkazů nebudou využity na administrativu.

Výzkumy zároveň ukazují, že až 60 % odkazů přichází ze strany lidí, kteří nejsou přímo členy a k organizaci mají vzdálený nebo zprostředkovaný vztah. S organizací mohli být například spojeni jejich přátelé či příbuzní. Z tohoto důvodu je extrémně důležitá schopnost organizací dobře a dlouhodobě komunikovat – samozřejmě včetně informací o možnosti odkázat dar – s veřejností, mimo okruh svých členů. Jednou z cest je i zasílání informačních materiálů notářům, kteří závěti sepisují.

Sir David Attenborough, který je viceprezidentem jiné masové ochránářské organizace, The Wildlife Trusts, o odkazech řekl: „Každý, kdo má rád přírodu, má úžasnou možnost udělat pro ni něco jedinečného tím, že si ve své poslední vůli vzpomene na místní Wildlife Trust. Toto štědré gesto je jednou z nejdůležitějších věcí, kterou každý z nás může udělat pro to, aby zajistil, že druhy a stanoviště, která milujeme, budou moci obdivovat i příští generace.“ Pokud bychom na místo Wildlife Trust dosadili ČSOP, mohl by tento výrok posloužit jako inspirace i u nás.

Ladislav Ptáček, Petr N. Stýblo

Mgr. Aleš Tinka

Členem Českého svazu ochránců přírody Pozoříce byl od svých studentských let. Se svým pionýrským oddílem vyvěšoval ptačí budky, sázel stromky, pomáhal v projektu Studánky, pořádal úklidové akce typu Konzervo, z lesa ven. V roce 1986 spolu se svou sestřenicí založil tradici Vítání jara u Jelenice a Otevírání studánek. Roku 1990 jsme si pronajali společně s pozoříckým Junákem pro činnost mládeže lesní chatu Jelenice, v níž vzniklo Ekostředisko mládeže Jelenice. Aleš se se skautským oddílem podílel na všech jeho programech – obnově a údržbě studánek, výrobě a vyvěšování ptačích budek, péči o mokřad, tůň, stromy. Spolupracoval na mapě Studánky v okolí Pozoříč, byl koordinátorem projektu „Voda

a lidé“, podílel se na přestavbě chaty Jelenice, navrhl turistické značení z Pozoříč přes hrad Vildenberk k chatě Jelenice a jeho napojení na obce „Vildensberského panství“. V roce 2003

obnovil činnost oddílu Mladých ochránců přírody Gingo a založil Středisko ekologické výchovy Větrák Pozoříce, do kterého vstoupila vedle ČSOP a Junáka i obec. Ve spolupráci s ní vznikla Dětská přírodní rezervace v Panské zahradě – místo uprostřed obce, vhodné pro oslavy Dne Země a jiných setkání dětí i dospělých. Pět let byl hlavní osobou zodpovídající za revitalizaci významného krajinného prvku Pozořícká Poustka, kde jsme i jeho přičiněním v roce 2010 otevřeli naučnou stezku s pěti zastaveními s výhledem do krajiny...

2. listopadu 2011 Mgr. Aleš Tinka zemřel. Bude nám velmi, velmi chybět. ☹

z výroční zprávy ZO ČSOP Pozoříce (upr.)

Opustil nás Ing. Bohuslav Švarc

Dne 18. prosince 2011 nás opustil dlouholetý a obětavý ochránce přírody pan Ing. Bohuslav Švarc. Byl hlavním iniciátorem založení ZO ČSOP v Nových Hradech v jižních Čechách (1. 2. 1984). V čele organizace byl od samého počátku až do roku 2003, kdy ze zdravotních důvodů požádal o uvolnění z funkce předsedy ZO. Měl velkou zásluhu na tom, že hlavní pozornost byla od počátku existence ZO věnována ekologické výchově dětí a občanů Novohradska. Za tímto účelem, hlavně z jeho podnětu, byly vybudovány dvě naučné stezky – školní naučná stezka Sokolí hnízdo, na které je od roku 1993 pravidelně u příležitosti mezinárodního dne dětí organizovaná soutěž žáků škol „Znáš přírodu Novohradska – Memoriál RNDr. Stanislava Kučery“, a Lesnická naučná stezka v NPP Terčino údolí. Obě stezky jsou hojně navštěvovány, a protože obě stezky jsou osazeny informačními tabulemi „co zde žije, roste a létá“,

odnesou si všichni, kteří sem zavítají, spousty nových a zajímavých informací o Novohradsku.

Pracoval i s dětmi v kroužku Mladých ochránců přírody, s nimiž se účastnil soutěží zaměřených na myslivost a ochranu přírody. Díky jeho široké znalosti nejen míst, ale i osob, se kterými přicházel jako lesní odborník do styku, byla organizována řada odborných

exkurzí na místa, kam bychom se jinak nedostali. Největší zásluha Ing. Švarce však spočívá v založení genofondu jilmu drsnolistého, který byl v celé oblasti silně ohrožen a můžeme říci, že dnes je na Novohradsku vysazeno více jak 5 tisíc kusů této dřeviny.

I po odchodu do důchodu se plně věnoval organizování exkurzí po celé naší vlasti včetně Slovenska. Nejen v kruhu rodiny, ale i se členy ZO ČSOP Nové Hradky oslavil 6. prosince Ing. Švarc své 90. narozeniny. Do poslední chvíle se jeho mysl upínala k přírodě, kterou tak rád i přes pokročilý věk navštěvoval. Nám všem předal hodně ze svých znalostí, které budeme nadále udržovat a rozvíjet. Všichni, kteří jsme ho znali, chováme jej nadále ve svých srdcích a paměti. ☹

*Za ZO ČSOP Nové Hradky
Ladislav Starý*

*(rozhovor s Ing. Švarcem vyšel
v KND – podzim/zima 2008)*

Místo pro přírodu

Společnými silami se nám již podařilo zachránit 89 ha cenných pozemků na 21 lokalitách – mimo jiné:

Bělá

Mozaika botanicky hodnotných mokřadních a suchých luk na střední Moravě.

Ohrožení: investičního rozvoj přilehlého rekreačního střediska.

Cílový stav: pravidelně kosené druhově bohaté louky + přirozeně se vyvíjející břehový porost
Zatím vlastníme 3,1 ha

Ščúrnica

Komplex přírodě blízkých převážně jedlobukových lesů v Bílých Karpatech

Ohrožení: těžba

Cílový stav: bezzásahové území – les, žijící si svým vlastním životem bez přímých vlivů člověka
Zatím vlastníme 24,3 ha

Na naši pomoc čeká mnoho dalších krásných míst.

Děkujeme za váš finanční příspěvek na další výkupy.

Lipiny

Stepní a lesostepní stráně na okraji Ždánického lesa s velkým bohatstvím především rostlin a hmyzu

Ohrožení: zánik cenných přírodních společenstev v důsledku neobhospodařování – zarostení náletovými křovinami

Cílový stav: zachování lesostepního charakteru
Zatím vlastníme 9,1 ha

Číslo konta:

999922/0800

www.mistoproprirodu.cz

Blíž přírodě

Pojďte s námi na výlet
www.blizprirode.cz

Na desítkách míst v ČR jsme se podíleli na otevření nových přírodně cenných naučných stezek ■ Přispíváme k obnově původních ekosystémů na rašeliništích ■ Rozvíjíme environmentální výchovu a informovanost o ochraně přírody a životního prostředí ■ Jsme generálním partnerem Českého svazu ochránců přírody a projektu Revitalizace rašelinišť v Krušných horách s DAPHNE ČR ■